

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

*Тема: «Аналіз ефективності використання основних фондів
підприємства»*

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма 6.051.00.06 «Економіка і бізнес»

Завідувач кафедри: _____ /Л.Г. Мельник/

Керівник роботи: _____ /Ю.М. Дерев'яно/

*Виконавець: _____ /О.І. Кулик/
П.І.Б.*

*Група: _____ Едн-61П
шифр*

Суми 2020

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота містить: 107 сторінок, 5 рисунків, 30 таблиць, 111 джерел літератури.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідити ефективність відтворення та використання основних фондів, обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності використання основних засобів на основі узагальнення теоретичних і методичних основ їх формування й аналізу функціонування.

Основним завданням кваліфікаційної роботи є: 1) Розкрити економічну суть основних виробничих фондів підприємства; 2) Дослідити та проаналізувати структуру, склад, рух основних фондів підприємства; 3) Проаналізувати фондозабезпеченість та фондоозброєність підприємства; 4) Дослідити шляхи ефективного використання основних фондів підприємства.

Об'єкт дослідження – виробничі відносини, що склалися в ПСП Шляховик Роменського району Сумської області.

У першому розділі розглянуто поняття, сутність основних засобів як економічної теорії, спрацювання, амортизація і відтворення основних фондів, джерела фінансування відтворення основних виробничих фондів, показники ефективності використання основних фондів.

У другому розділі проаналізовано коротку організаційно-економічну характеристику підприємства, склад та рух ОВФ, відтворення основних фондів, роль матеріально-речових елементів основних фондів у формуванні енергетичних потужностей.

У третьому розділі розглянуто лізинг як один з видів відтворення основних виробничих фондів підприємства, шляхи підвищення ефективного використання основних фондів підприємства, шляхи удосконалення амортизаційної політики підприємства.

Ключові слова: виробництво, ефективність, основний фонд, показник.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи аналізу стану та використання основних фондів.....	7
1.1. Поняття, сутність основних засобів як економічної теорії	7
1.2. Спрацювання, амортизація і відтворення основних фондів.....	16
1.3. Джерела фінансування відтворення основних виробничих фондів.....	24
1.4. Показники ефективності використання основних фондів.....	32
РОЗДІЛ 2. Аналіз стану та використання основних засобів в господарстві.....	37
2.1. Коротка організаційно-економічна характеристика підприємства.....	37
2.2. Аналіз наявності, складу та руху ОВФ.....	45
2.3. Аналіз відтворення основних фондів	55
2.4. Роль матеріально-речових елементів основних фондів у формуванні енергетичних потужностей.....	60
РОЗДІЛ 3. Шляхи підвищення ефективного використання основних фондів підприємства в сучасних умовах.....	69
3.1. Лізинг як один з видів відтворення основних виробничих фондів підприємства.....	69
3.2. Шляхи підвищення ефективного використання основних фондів підприємства.....	75
3.3. Шляхи удосконалення амортизаційної політики підприємства.....	86
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	97

ВСТУП

Забезпечення сільськогосподарських підприємств основними засобами виробництва та ефективність їх використання є важливим фактором, від якого залежать результати господарської діяльності, в тому числі якість, повнота та завчасність виконання сільськогосподарських робіт, а відповідно, і об'єм виробництва продукції, її собівартість, фінансовий стан підприємства.

Саме тому аналіз забезпечення підприємств основними фондами та пошук резервів збільшення ефективності їх використання має велику роль.

Із вступом вітчизняної економіки в ринкову стадію свого розвитку змінилися форми ведення господарської діяльності.

Сучасні світові тенденції розвитку соціально-економічних систем будь-якого рівня пов'язані, перш за все, з такими векторами як: орієнтація на принципи сталого розвитку[56,61,63,71,73,75,79,81,93,95,97,101,103,108,110], цифровізація економіки[74,80,82,92,98,109,111], розвиток альтернативних джерел енергії, інтернаціоналізація економічних відносин, еколого-економічна безпека, стрімке впровадження інноваційних технологій[62,64,65,66,68,76,78,83,89,99,102,105]. Саме ці вектори будуть визначати розвиток діяльності підприємницьких структур і у майбутньому в напрямку посилення конкурентоздатності[49,68,69,72,74,76,78,79].

Підприємствам надані широкі права і можливості у реалізації своїх економічних інтересів, виборі способів організації виробництва, збуту продукції. Ринкові економічні процеси останніх років змусили підприємства України переглянути свою політику щодо ефективності використання наявних ресурсів з метою найшвидшого вирішення проблем конкурентоздатності та економічної стабільності.

Для того щоб вирішити це важливе питання підприємство має звернутись до методів наукового пошуку оптимальних шляхів розв'язання цієї проблеми, ґрунтовного економічного аналізу своєї діяльності та ринкової ситуації в цілому, методів планування та прогнозування.

Підвищення ефективності використання основних засобів підприємств є одним з основних питань у період переходу до ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Для нормального функціонування підприємства необхідна наявність визначених устаткування, транспорту, будівель і т.п. Основні виробничі фонди, що складаються з будинків, споруд, машин, устаткування й інших засобів праці, що беруть участь у процесі виробництва, є основою діяльності фірми. Без їхньої наявності навряд чи змогло б підприємство розпочати свою діяльність.

Раціональне й ощадливе використання основних фондів підприємства є на сьогодні однією з найактуальніших задач, що стоять перед підприємством. Для рентабельного ведення господарства велике значення має нарощування виробничих потужностей та ефективне використання основних виробничих фондів.

Мета: дослідити ефективність відтворення та використання основних фондів, обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності використання основних засобів на основі узагальнення теоретичних і методичних основ їх формування й аналізу функціонування.

Основним завданням кваліфікаційної роботи є: 1) Розкрити економічну суть основних виробничих фондів підприємства; 2) Дослідити та проаналізувати структуру, склад, рух основних фондів підприємства; 3) Проаналізувати фондозабезпеченість та фондоозброєність підприємства; 4) Дослідити шляхи ефективного використання основних фондів підприємства.

Об'єкт дослідження – виробничі відносини, що склалися в ПСП Шляховик Роменського району Сумської області.

У процесі дослідження були використані такі методи, як метод абстрактно-логічного, за допомогою якого уточнено сутність поняття "основні засоби", визначено його роль і місце у формуванні та використанні основних засобів промислових підприємств; статистичний метод (розрахунок

середніх величин, розрахунки відповідних показників на 100 або на 1000 осіб, визначення темпів зростання); порівняльний метод; балансовий метод, на основі цього методу визначаються обсяги виробництва, рівень розвитку галузей.

Інформаційною базою для проведення аналізу діяльності підприємства є річні звіти підприємства за 2016-2018 роки: баланс(форма №1), звіт про фінансові результати (форма№2), звіт з праці (форма№1-ПВ), звіт про використання робочого часу (форма №3-ПВ), Ф-50с\г.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ СТАНУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

1.1. Поняття, сутність основних засобів як економічної теорії

У процесі виробництва на підприємстві беруть участь три фактори:

- засоби праці;
- робоча сила;
- предмети праці;

Засоби праці та предмети праці утворюють засоби виробництва, що становлять матеріальний зміст виробничих фондів підприємства. У свою чергу, виробничі фонди — це суспільна праця і матеріальна основа виробництва. У цьому полягає схожість засобів праці та предметів праці. Проте вони також істотно різняться.

Засоби праці беруть участь в утворенні продукту протягом ряду виробничих циклів. При цьому вони втрачають лише частку загальної вартості, зберігаючи споживну вартість та речову форму.

На відміну від засобів праці *предмети праці* за один виробничий цикл втрачаються повністю. Іншими словами, засоби праці — це різні верстати, механізми, інструменти, двигуни тощо, тобто це засоби, за допомогою яких виготовляють продукцію і надають послуги.

Предмети праці — це все те, до чого докладається людська праця, що полягає в обробці сировини, матеріалів у процесі виробництва з метою пристосування їх до особистого і виробничого споживання. Це все те, з чого виготовляється продукція (вугілля, метал, тканини, вовна, нафта, заготовки, дошки та ін.).

Засоби праці відбиваються в основних фондах підприємства, а предмети праці — в оборотних. Проте слід зазначити, що засоби праці та предмети праці стають виробничими фондами підприємства лише тоді, коли беруть участь в утворенні вартості продукції. Отже, засоби виробництва

складаються із засобів та предметів праці, а виробничі фонди — з основних і виробничих фондів[57,59,67,70,72,77,85,87,89,91,96,100,104,107].

Підвищення ефективності використання основних фондів підприємств є одним з основних питань у період переходу до ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Основні фонди — це матеріальні цінності, що використовуються у виробничій діяльності підприємства понад один календарний рік з початку введення їх в експлуатацію, а також предмети вартістю за одиницю понад 500 гривень (за ціною придбання) [3].

Основні фонди-це сукупність засобів праці, які мають свою вартість і функціонують у процесі виробництва протягом тривалого періоду часу, зберігаючи при цьому натуральну речову форму і переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції (надалі послуги) частинами, в міру свого спрацювання. Основні фонди це найбільш активна частина основних засобів підприємства, яка безпосередньо бере участь у виробничому процесі виготовлення продукції (надання послуг). Основні фонди визначають характер матеріально-технічної бази виробничої сфери на різних етапах її розвитку. Ріст та вдосконалення основних фондів забезпечує безпосереднє підвищення технічної озброєності та продуктивності праці виробничого персоналу[58,60,84,86,88,94,106].

До *основних виробничих фондів* належать ті, що беруть участь у процесі виробництва. Вони становлять приблизно 95—98% загальної вартості основних фондів підприємства.

Не належать до основних фондів:

1) предмети терміном служби менше одного року незалежно від їх вартості;

2) предмети вартістю до 500 гривень за одиницю (за ціною придбання) незалежно від терміну служби. При цьому гранична вартість предметів, що не належать до основних фондів, може змінюватися Міністерством фінансів

України;

3) спеціальні інструменти і спеціальні пристосування підприємств серійного і масового виробництва певних виробів або для виготовлення індивідуального замовлення незалежно від їхньої вартості;

4) спеціальний одяг, спеціальне взуття, а також постільні речі незалежно від їхньої вартості і терміну служби;

5) формений одяг, призначений для видачі працівникам підприємства, незалежно від вартості й терміну служби.

За призначеннями основні фонди поділяються на виробничі і невиробничі.

Виробничі основні фонди беруть безпосередню участь у матеріальному виробництві, вони зношуються поступово, переносячи свою вартість на створюваний продукт частинами у вигляді відрахувань на їх амортизацію.

До невиробничих основних фондів, які використовуються для надання послуг, відносять фонди житлового та комунального господарства організацій, установ і закладів охорони здоров'я, освіти, науки, культури, мистецтва, фінансових, кредитних і страхових установ, органів управління і оборони, громадських об'єднань тощо, незалежно від зарахування їх на баланс виробничих чи невиробничих підприємств і організацій. На відміну від виробничих основних фондів невиробничі основні фонди не беруть участі в процесі виробництва і не переносять своєї вартості на вироблений продукт. Відтворюються вони тільки за рахунок прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства. Незважаючи на те, що невиробничі основні засоби безпосередньо не впливають на обсяг виробництва, збільшення цих засобів пов'язане з поліпшенням добробуту працівників підприємства. Це в кінцевому рахунку позитивно позначається на результатах діяльності підприємства, на зростанні продуктивності праці [1].

Для чіткого обліку та оцінки ефективності використання основні фонди необхідно правильно класифікувати. Їх можна згрупувати за: галузевою ознакою, функціональним призначенням, використанням, ознакою

належності, матеріальним складом.

За галузевою ознакою основні фонди поділяються на: промислові, сільськогосподарські, будівельні, транспортні, основні фонди галузі зв'язку та інші. *За функціональним призначенням* основні фонди поділяються на виробничі і невиробничі.

Виробничі основні фонди є частиною основних фондів, яка бере участь у процесі виробництва тривалий час, зберігаючи при цьому натуральну форму. Вартість основних виробничих фондів переноситься на вироблений продукт поступово, частинами, у міру використання. Поновлюються основні виробничі фонди через капітальні вкладення.

Невиробничі основні фонди — це житлові будинки та інші об'єкти соціально-культурного й побутового обслуговування, які не використовуються у господарській діяльності і перебувають на балансі підприємства, використовуються у невиробничій сфері підприємства. На відміну від виробничих основних фондів невиробничі основні фонди не беруть участі в процесі виробництва і не переносять своєї вартості на вироблений продукт. Відтворюються вони тільки за рахунок прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства. Незважаючи на те, що невиробничі основні фонди безпосередньо не впливають на обсяг виробництва, збільшення цих фондів пов'язане з поліпшенням добробуту працівників підприємства. Це в кінцевому рахунку позитивно позначається на результатах діяльності підприємства, на зростанні продуктивності праці [16].

Основні виробничі фонди з урахуванням специфіки їх виробничого призначення поділяються на такі групи:

А. Будівлі і споруди.

Б. Передавальні пристрої.

В. Машини й устаткування,

у тім числі:

- робочі машини й устаткування;
- вимірювальні й регулюючі прилади;

- лабораторне устаткування;
- обчислювальна техніка;
- транспортні засоби.

Г. Виробничий і господарський інвентар.

Д. Інші основні фонди.

За ознакою належності основні фонди поділяються на *власні*(джерелами формування яких є статутний або акціонерний капітал, прибутки підприємства, цільове фінансування, амортизаційний фонд) та *орендовані*(належать орендодавцеві і перебувають у тимчасовому користуванні підприємства на умовах договору оренди).

За використанням основні фонди поділяються на діючі, що використовуються в господарській діяльності, та недіючі, які не використовуються в даний час у зв'язку з тимчасовою консервацією окремих виробництв.

За матеріальним складом можна згрупувати за їх натурально-речовими ознаками: площею будівель, видами інструменту тощо.

Основні фонди поділяються на активні, тобто ті, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі і завдяки цьому забезпечують належний обсяг та якість продукції, і пасивні, що створюють умови для здійснення процесу виробництва. Для активної частини основних фондів відносять переважно роботи машини й устаткування, інструмент, вимірювальні та регулюючі прилади і пристрої, обчислювальну техніку, деякі технічні споруди – гірничі виробки шахт, газові й нафтові свердловини.

Важливе економічне значення має співвідношення окремих видів основних фондів в їх загальній вартості, тобто їх технологічна(видова структура). Цю структуру часто розглядають як співвідношення активної і пасивної частини основних фондів. До активної частини належать основні фонди, які беруть безпосередню участь у процесі виробництва, визначають рівень технічної оснащеності праці, прямо впливають на величину виробничої потужності та обсяг випуску продукції.

До пасивної частини належать основні фонди, які опосередковано впливають на величину виробничої потужності і обсяг продукції, забезпечують нормальні умови для здійснення процесу виробництва [10].

Вони забезпечують нормальне використання активної частини основних виробничих фондів.

Відношення окремих видів (груп) основних фондів, виражене у відсотках, до їх загальної вартості на підприємстві визначає видову (технологічну) структуру використання засобів праці. За інших однакових умов технологічна структура основних фондів тим прогресивніша та ефективніша, чим більшою у їх складі є питома вага активної частини. Вона змінюється під впливом багатьох факторів:

- виробничо-технологічних особливостей підприємства;
- науково-технічного прогресу і зумовленого ним технічного рівня виробництва;
- ступеня розвитку різних форм організації виробництва;
- відтворюваної структури капітальних вкладень у створенні нових основних фондів;
- вартості будівництва виробничих об'єктів і рівня цін на технологічне устаткування;
- територіального розміщення підприємства та ін. Звичайно, громадськості не байдуже, яким є співвідношення між різними видами основних виробничих фондів, куди більше вкладається коштів підприємства: у будинки, які є однією з умов процесу виробництва, або у виробниче устаткування, яке визначає потужність підприємства.

З одного боку, здавалося б, чим ваща на підприємствах частка активної частини основних фондів, тим вищий рівень їх технічного оснащення та більше можливостей мають підприємства щодо збільшення обсягу випуску продукції при однаковому обсязі основних виробничих фондів. Проте, з іншого боку, якщо нове, найефективніше устаткування поставити просто неба, воно швидко вийде з ладу. Тому недостатня кількість елементів пасивної частини

негативно впливає на ефективність використання засобів виробництва, і передусім на їх технічний стан та обслуговування.

Тому для найефективнішого використання основних виробничих фондів підприємству необхідно прагнути досягти оптимального співвідношення між активною та пасивною частинами. Структура основних виробничих фондів, як і структура матеріально-технічної бази, має галузевий характер. Залежно від належності до певної галузі народного господарства підприємство матиме різну питому вагу засобів, які відносять до активної чи пасивної частини. Наприклад, на транспорті транспортні засоби становлять 60 - 70 %; будинки, споруди та передавальні пристрої - 20 - 25 %; силові, робочі машини та устаткування - 3 - 5 %; тоді як в інших галузях народного господарства питома вага транспортних засобів становить 2-4 % загальної вартості основних виробничих фондів.

Окрім технологічної, виділяють галузеву і вікову структуру основних фондів. Перша з них характеризується співвідношенням питомої ваги основних фондів різних галузей до загальної вартості основних фондів підприємства; друга - це співвідношення основних фондів різних вікових груп у їх загальній вартості.

Найчастіше виокремлюють такі вікові групи основних фондів:

- > нові основні фонди, термін експлуатації - 5 років;
- > 5-10 років;
- > 10-15 років;
- > 15-20 років;
- > старі основні фонди, термін експлуатації - понад 20 років.

У високотехнологічних галузях, де темпи оновлення основних фондів досить високі, можуть бути прийняті інші, «вужчі» вікові інтервали.

Оцінка основних фондів підприємства є грошовим вираженням їхньої вартості. Вона необхідна для правильного визначення загального обсягу основних фондів, їхньої динаміки і структури, розрахунку економічних показників господарської діяльності підприємства за певний період.

Основні фонди підприємства оцінюються: залежно від моменту проведення оцінки – за первісною (початковою) чи відновленою вартістю; залежно від стану основних фондів – за повною або залишковою вартістю.

1) Первісна вартість - це фактична вартість основних фондів на момент їх придбання і взяття на баланс.

Первісна вартість складається з таких витрат (згідно з Положенням (стандарту) бухгалтерського обліку 7):

- суми, що сплачуються постачальникам засобів праці (це фактично ціна придбання основних фондів);

- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкти основних фондів;

- суми ввізного мита;

- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних фондів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);

- витрати зі страхування ризиків доставки основних фондів;

- витрати на встановлення, монтаж, налагодження основних фондів;

- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних фондів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою.

2) Відновлена вартість основних фондів – це вартість їхнього відтворення за сучасних умов виробництва. Вона враховує ті самі витрати, що й первісна вартість, але за сучасними цінами.

Зі зміною умов виробництва і цін на ті самі елементи засобів праці між первісною (початковою) та відновленою вартістю основних фондів виникає розбіжність, яка призводить до ускладнення обліку й поточного регулювання процесу відтворення основних фондів, правильного розрахунку певних економічних показників діяльності підприємства.

Тому для забезпечення порівнянності вартісної оцінки основних фондів періодично проводиться їхня переоцінка за відновленою вартістю.

Останню переоцінку основних фондів н/г України проведено за станом на 1 травня 1992 р.

Повна (первісна й відновлена) вартість основних фондів – це вартість у новому, не зношеному стані.

Саме за цією вартістю основні фонди рахуються на балансі підприємства протягом усього періоду їхнього функціонування.

3) Залишкова вартість основних фондів характеризує реальну їхню вартість, іще не перенесену на вартість виготовленої продукції (виконаної роботи, наданої послуги). Вона є розрахунковою величиною і визначається як різниця між повною первісною (відновленою) вартістю та накопиченою на момент обчислення сумою спрацювання основних фондів.

4) Переоцінена вартість – вартість основних фондів після їх переоцінки. Підприємство переоцінює об'єкт основних фондів, якщо його залишкова вартість більш як на 10% відрізняється від справедливої вартості на дату балансу.

5) Ліквідаційна вартість ($B_{\text{лікв}}$) - це залишкова вартість основних фондів на час їх вибуття з експлуатації, спричиненого зношенням. За цією вартістю підприємство може реалізувати основні фонди, списати, передати на баланс іншому підприємству [5].

6) Середньорічна вартість основних фондів – це середньозважена показників за рік. Обчислюється за формулою :

$$S_{\text{сер}} = S_{\text{поч}} + S_{\text{вв}} * T_{\text{вв}}/12 - S_{\text{вив}} * T_{\text{вив}}/12, \text{ грн.}, \quad (1.1)$$

де $S_{\text{поч}}$ - вартість основних фондів на початок року, грн.;

$S_{\text{вв}}$ - вартість введених протягом року основних фондів, грн.;

$T_{\text{вв}}$ – кількість місяців до кінця року, протягом яких функціонуватимуть введені основні фонди;

$S_{\text{вив}}$ – вартість виведених з експлуатації основних фондів протягом року, грн.;

Твив – кількість місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації основних фондів.

1.2. Спрацювання, амортизація і відтворення основних фондів

Одне з чинних місць в управлінні матеріальними ресурсами займає процес відтворення та вдосконалення основних фондів. Основні фонди протягом свого тривалого функціонування зазнають фізичного (матеріального) і економічного спрацювання, а також техніко-економічного старіння. Під фізичним (матеріальним) спрацюванням основних виробничих фондів розуміють явище поступової втрати ними своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей, тобто споживної вартості, що призводить до зменшення їхньої реальної вартості — економічного спрацювання. На швидкість і розміри фізичного спрацювання основних фондів впливають їхня надійність та довговічність, спосіб використання (екстенсивне чи інтенсивне), особливості технологічних процесів, якість технічного догляду й ремонтного обслуговування, кваліфікація робітників, інші організаційно-технічні фактори.

Розраховують Коеф.фіз.знош – це відношення суми амортизаційних відрахувань з початку експлуатації окремого об'єкта основних фондів до його поточної вартості.

Ступінь фізичного спрацювання окремої одиниці засобів праці можна визначити двома розрахунковими методами: 1) за строком її експлуатації (через зіставлення фактичної та нормативної величин з урахуванням ліквідаційної вартості); 2) за даними обстежень технічного стану. Відносну величину економічного спрацювань окремої фізичної одиниці або певної сукупності основних фондів визначають як відношення накопиченої суми спрацювання, тобто їхньої вартості, вже перенесеної на вартість продукції, до загальної балансової вартості [26].

Моральне спрацювання основних фондів - це процес знецінення діючих засобів праці до настання повного фізичного спрацювання під впливом науково-технічного прогресу. Воно характеризується поступовою втратою засобами праці своєї споживної вартості внаслідок удосконалення існуючих та створення нових засобів виробництва. Розраховують такі показники морального зносу: 1) Коеф. морального зношення 1-го роду = $(Вп - Вв)/Вп$,

де Вп- початкова вартість; Вв- відновлена вартість;

2) Моральне зношення 2-го роду – це часткова втрата основними фондами своєї вартості в результаті створення більш нових засобів праці.

$$Кзнош.заг = 1 - (1 - Кф.знош) * (1 - Кмор.знош1), (1.2)$$

де Кзнош.заг – загальний показник зношування основних фондів;

Кф.знош – коефіцієнт фізичного зношення;

Кмор.знош1 – коефіцієнт морального зношення 1-го роду.

Під фізичним (матеріальним) спрацюванням основних виробничих фондів розуміють явище втрачання ними своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей, тобто споживної вартості, що призводить до поступового зменшення їх реальної вартості — економічного спрацювання. На швидкість і розміри фізичного спрацювання основних фондів впливають їх надійність та довговічність, рівень екстенсивного і інтенсивного використання, особливості технологічних процесів, якість технічного догляду і ремонтного обслуговування, кваліфікація робітників та інші організаційно-технічні фактори. Фізичне спрацювання будь-якого знаряддя праці (машини, устаткування) можна поділити умовно на дві частини - одну його частину періодично усувають шляхом проведення ремонтів, а другу таким чином усунути неможливо. З часом воно поступово накопичується і зумовлює такий технічний стан того або іншого засобу праці, коли подальше використання його у виробництві стає неможливим, тобто настає момент

повного фізичного спрацювання, яке вимагає заміни такого знаряддя праці новим екземпляром аналогічного призначення. У зв'язку з цим виокремлюють усувне (тимчасове) та неусувне (постійно нагромаджуване) фізичне спрацювання основних фондів.

Відтворення основних виробничих фондів — це процес безперервного їх поновлення. Розрізняють просте та розширене відтворення.

Просте відтворення основних фондів здійснюється в тому самому обсязі, коли відбувається заміна окремих зношених частин основних фондів або заміна старого устаткування на аналогічне, тобто тоді, коли постійно відновлюється попередня виробнича потужність.

Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних фондів або придбання нових основних фондів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування.

Процес відтворення основних виробничих фондів має низку характерних ознак, зокрема:

1) основні виробничі фонди поступово переносять свою вартість на вироблену продукцію;

2) у процесі відтворення основних виробничих фондів одночасно відбувається рух їхньої споживної вартості та вартості;

3) нарахуванням амортизаційних відрахувань здійснюється нагромадження в грошовій формі частково перенесеної вартості основних виробничих фондів на готову продукцію;

4) основні виробничі фонди поновлюються в натуральній формі протягом тривалого часу, що створює можливість маневрувати коштами амортизаційного фонду.

У процесі господарської діяльності кругообірот основних виробничих фондів проходить три стадії.

На першій стадії відбувається продуктивне використання основних виробничих фондів та нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії основні виробничі фонди в процесі експлуатації зношуються й нараховується

сума зносу. Вона є підставою для списання суми амортизаційних відрахувань на витрати після завершення процесу виробництва. На другій стадії відбувається перетворення частини основних виробничих фондів, які перебували в продуктивній формі, на грошові кошти через нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії формується амортизаційний фонд.

На третій стадії в процесі виробництва відбувається поновлення споживної вартості частини основних виробничих фондів. Це поновлення здійснюється заміною зношених основних виробничих фондів на нові за рахунок амортизаційного фонду.

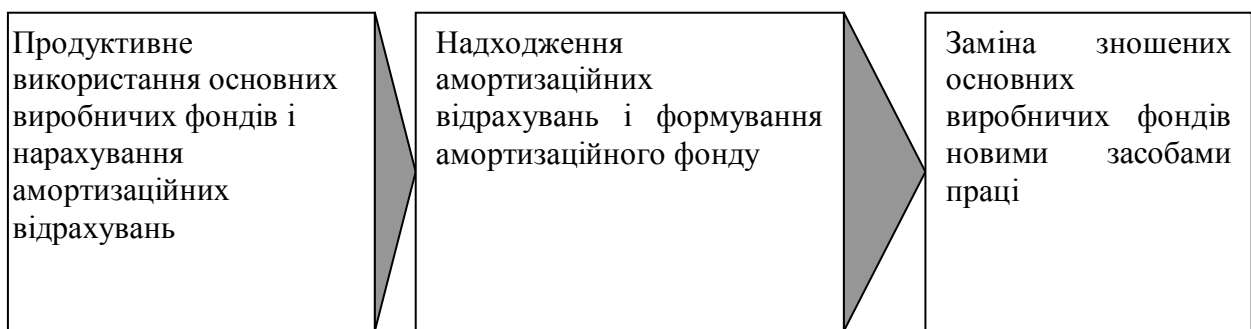

Рис. 1.1. Оборот основних виробничих фондів на підприємстві

Просте відтворення основних виробничих фондів здійснюється у двох формах: 1) заміна зношених або застарілих основних виробничих фондів;

2) капітальний ремонт діючих основних фондів.

За простого відтворення у кожному наступному циклі відбувається створення основних виробничих фондів у попередніх обсягах та з однаковою якістю. Джерелом фінансування заміни зношених основних фондів є нарахована сума амортизації. За розширеного відтворення кожного наступного циклу здійснюється кількісне і якісне зростання основних виробничих фондів. Джерелом фінансування таких змін є використання частини створеного додаткового продукту [30].

Протягом останніх років на більшості підприємств різних галузей народного господарства України спостерігається низький рівень

ефективності відтворювальних процесів. Коефіцієнти оновлення й вибуття машин і устаткування, тобто найбільш активної частини основних фондів на промислових підприємствах, коливаються в межах відповідно 5-6 та 2-3% (2016-2018р) загального їхнього обсягу, а коефіцієнт економічного спрацювання досягає 50-55% (2016-2018 р) загальної вартості. Парк діючого виробничого устаткування містить майже третину фізично спрацьованих і технічно застарілих його одиниць.

Саме цим передовсім пояснюється невідкладне завдання прискорення й підвищення ефективності відтворення основних фондів, зростання технічного рівня застосовуваних засобів праці. За сучасних умов слід запровадити і реалізувати такі головні напрямки інтенсифікації відтворення основних фондів:

- усебічне прискорення розвитку машинобудівного комплексу України, радикальна перебудова його структури з метою максимально можливого задоволення народногосподарського попиту на достатньо широку номенклатуру різних видів машин та устаткування, забезпечення виготовлення нових поколінь техніки і закінчених (технологічно зв'язаних) систем машин, розробка та організація виробництва тих знарядь праці, які раніше взагалі не виготовлялись або імпортувались з інших країн;

- зосередження зусиль різних галузей науки на пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу, форсованому розвитку передовсім наукомістких виробництв, істотному підвищенні техніко-організаційного рівня та соціально-економічної ефективності виробництва на підприємствах різних галузей народного господарства;

- докорінне поліпшення всієї організації робіт та економічного її обґрунтування на всіх стадіях відтворювального процесу (проекування - виробництво - розподіл - запровадження - експлуатація нової техніки);

- дотримання кожним підприємством власної стратегії технічного, організаційного та економічного розвитку; переорієнтація інвестиційної політики на максимальне технічне переозброєння й реконструкцію діючих

виробничих об'єктів; різке збільшення масштабів вилучення з виробництва технічно застарілих і економічно малоефективних машин та устаткування, перехід від практики одиничної заміни спрацьованих знарядь праці до систематичного комплексного оновлення техніко-технологічної бази взаємозв'язаних виробничих ланок підприємств;

- створення ринкового економічного механізму країни, спроможного забезпечити постійну заінтересованість усіх ланок управління виробництвом у здійсненні найбільш ефективних відтворювальних процесів і сприйнятті науково-технічних та організаційних новацій (нововведень).

Практична реалізація перелічених головних напрямків інтенсифікації відтворювальних процесів потребує не лише активної інженерно-виробничої діяльності самих підприємств, а й мобілізації великих власних фінансових коштів. У повному обсязі вона можлива за умови передовсім постійної державної підтримки, безпосередньої участі багатьох інститутів ринкової інфраструктури та іноземного капіталу [9].

Необхідність оновлення основних виробничих фондів за ринкових відносин визначається передовсім конкуренцією товаровиробників. Саме конкуренція спонукує підприємства здійснювати прискорене списання основних виробничих фондів з метою нагромадження фінансових ресурсів для наступного вкладання коштів у придбання більш прогресивного устаткування, впровадження нових технологій та іншого поліпшення основних виробничих фондів.

Безперервний процес виробництва вимагає постійного відтворення фізично спрацьованих технічно застарілих основних фондів. Необхідною умовою відновлення засобів праці у натурі є їх відшкодування у вартісній формі, яке здійснюється через амортизацію.

Амортизація основних фондів — це процес перенесення авансової раніше вартості усіх видів засобів праці на вартість виготовлюваної продукції з метою її повного відшкодування.

Для відшкодування вартості зношеної частини основних фондів кожне підприємство справляє амортизаційні відрахування, тобто певних сум грошей відповідно до розмірів фізичного спрацювання і техніко-економічного старіння. Ці відрахування включають до собівартості продукції, реалізують при продажу товарів, а потім накопичують у спеціальному амортизаційному фонді, що слугує відновленню основних фондів.

Амортизаційні відрахування справляють за певними нормами, які характеризують щорічний розмір відрахувань у відсотках до балансової вартості основних фондів. Розрахунки *норм амортизаційних відрахувань на повне відновлення (реновацію)* основних фондів здійснюють централізовано за формулою :

$$H_{ас} = \frac{\Phi - Л}{A_n \times \Phi} \times 100 \% \quad (1.3)$$

де Φ — балансова (первісна чи відновна) вартість основних фондів; $Л$ — ліквідаційна вартість основних фондів; A_n — амортизаційний період (нормативний строк функціонування) основних фондів.

При встановленні норм амортизаційних відрахувань слід виходити з економічно доцільних середніх строків функціонування засобів праці, необхідності забезпечення повного відшкодування вартості основних фондів і врахування техніко-економічного їх старіння.

При цьому найбільш складним є правильне визначення тривалості амортизаційного періоду (доцільного строку використання) конкретних видів засобів праці. Звичайно його встановлюють з урахуванням багатьох факторів, зокрема загальної фізичної довговічності і економічності капітального ремонту засобів праці, умов їх експлуатації, строків настання техніко-економічного старіння, можливих темпів оновлення, доцільності застосування методу прискореної амортизації тощо.

В міру розвитку техніки, удосконалення технології і організації виробництва змінюються тривалість та характер використання окремих видів основних фондів, виникає об'єктивна необхідність скорочення нормативних строків їх функціонування. У зв'язку з цим норми амортизаційних відрахувань періодично переглядають, уточнюють. Можливі розробка і запровадження нових норм амортизаційних відрахувань або ж лише коефіцієнтів зміни (збільшення, зменшення) діючих норм. Забезпечення нормального відтворення основних фондів вимагає правильного нарахування амортизації за встановленими нормами. *Щорічну суму амортизаційних відрахувань на реновацію* основних фондів обчислюють шляхом множення середньорічної вартості їх на відповідні норми амортизації і поправочні коефіцієнти до них, що враховують конкретні умови експлуатації окремих видів засобів праці. Середньорічна вартість кожного виду основних фондів визначається шляхом додавання до вартості на початок розрахункового року різниці між середньорічними величинами введення в дію нових і вибуття діючих елементів засобів праці.

В промисловості та інших галузях народного господарства існує певний порядок нарахування амортизації, якого слід дотримуватись на всіх підприємствах. Амортизації підлягають усі основні виробничі фонди, за винятком законсервованих елементів засобів праці.

Амортизаційні відрахування на реновацію основних фондів повинні справлятися впродовж часу, достатнього для відшкодування повної їх вартості (з урахуванням ліквідаційної вартості). З огляду на це існуючу на підприємствах практику нарахування амортизації протягом фактичного строку експлуатації основних фондів треба вважати економічно не виправданою.

1.3. Джерела фінансування відтворення основних фондів

За ринкових умов господарювання проблема фінансового забезпечення відтворення основних засобів сільського господарства набуває більшої актуальності. Економічні перетворення в Україні спричинили погіршення якості основних засобів сільськогосподарських підприємств. Становище ускладнюється тим, що необхідність оновлення основних засобів підприємств поєднується із подоланням фінансової кризи. Зниження ефективності використання засобів праці є також однією з причин погіршення результатів діяльності підприємств. Формування оптимальної структури джерел фінансування відтворення основних засобів може стати передумовою підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Тому проблеми формування джерел фінансування відтворення основних засобів сільського господарства заслуговують на особу увагу як з боку вчених, так і практиків [8].

Джерелами простого і розширеного відтворення основних засобів можуть бути власні, позичкові і залучені кошти та цільові надходження і благодійні внески.

До власних джерел відносять нерозподіленого прибутку, надходжень від здачі майна в оренду, додаткового капіталу прибуток від основної операційної та іншої операційної діяльності; від фінансово-інвестиційної діяльності та від позареалізаційних операцій; амортизаційні відрахування; надходження від реалізації вибулих основних засобів. Специфічним джерелом фінансування відтворення основних засобів, що не вимагає вкладень, є їх індексація. До позичкових коштів відносять кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, а до залучених — випущені підприємством акції й облігації. Головним джерелом відтворення основних засобів є амортизаційні відрахування і прибуток.

Саме завдяки їм підприємство може здійснювати не лише просте, а й розширене відтворення цього ресурсу. Нерозподілений прибуток як основне

джерело фінансового забезпечення відтворення основного капіталу характеризує частину прибутку підприємства, отриманого в попередньому періоді та не використаного на споживання власниками та персоналом, реінвестується на розвиток підприємства. Для наявності цього джерела необхідною умовою є прибуткова діяльність підприємства [16].

Прийнято вважати, що амортизаційні відрахування є джерелом здійснення простого відтворення основних засобів і є не менш важливим власним джерелом фінансування відтворення основного капіталу. Проте амортизаційні відрахування і нерозподілений прибуток нерідко можуть стати і джерелом розширеного відтворення у випадках, коли підприємству ще немає потреби замінювати працюючі основні засоби, а отримані суми амортизаційних відрахувань завдяки введенню прискореної амортизації є досить значними і можуть бути використані для придбання додаткової кількості основних засобів. «Амортизаційні відрахування – періодичні відрахування частини вартості основних засобів з метою відшкодування їх зношування». Це джерело фінансування не оподатковується та зменшує величину оподаткованого прибутку підприємств, не потрібні додаткові витрати, пов'язані з мобілізацією цих коштів.

Розмір амортизаційних відрахувань залежить від норм амортизації та балансової вартості основних фондів. Підприємства застосовують у практичній діяльності різні методи нарахування амортизаційних відрахувань, дотримуючись при цьому амортизаційної політики держави. Методи амортизації дозволяють регулювати інвестиційні процеси, знижувати податкове навантаження на підприємства.

Слід зазначити, що згідно з законодавством України підприємства всіх форм власності мають право проводити щорічну індексацію балансової вартості груп основних засобів. Цей процес визначає дійсну вартість відтворення в залежності від рівня цін і впливає на величину амортизаційних відрахувань [13].

Довгострокові кредити банків, емісія облігацій, цільовий державний кредит, податковий інвестиційний кредит та лізинг відносяться до позикових джерел. Довгострокові кредити не є ефективним джерелом фінансування відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. Причини цього – високі процентні ставки за кредитами, низька кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств.

Одним із способів відтворення основних засобів також є фінансовий лізинг - особлива сфера підприємницької діяльності, широко розповсюджена за кордоном, – сьогодні розвивається й в Україні. Активне впровадження лізингових операцій завдяки притаманним їм можливостям, зокрема відсутності відволікання оборотних коштів, може дати відчутний поштовх здійсненню структурної перебудови реального сектора економіки, оновленню основних фондів, розвитку малого і середнього бізнесу тощо [5].

Лізинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних або залучених фінансових коштів і полягає у наданні лізингодавцем у виняткове користування на певний строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або переходить до нього у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Лізинг слід розглядати як операцію з розміщення рухомого і нерухомого майна, що спеціально закуповується лізинговою компанією, стає її власністю, але надається в оренду підприємцям з ініціативи лізингоотримувача, тобто після його пропозиції лізинговій компанії придбати у власність визначене майно з метою передачі цього майна йому в оренду.

Лізинг є альтернативою довгостроковому банківському кредитуванню. Переваги лізингу складаються в відсутності імобілізації коштів на придбання основних фондів, можливості використання їх на правах оренди. Таким чином можна зробити наступні висновки. Власні

кошти складають основну частину джерел фінансування відтворення основних засобів сільського господарства. Для їх зростання необхідна активна державна підтримка сільськогосподарських підприємств спрямована як на підвищення фінансових результатів, так і на формування оптимальної амортизаційної політики. Незважаючи на високу частку фінансування за рахунок кредитів банків та інших позик, цей напрямок потребує подальшого розвитку. Необхідні зміни амортизаційної політики в Україні, спрямовані на сприяння формуванню джерел фінансування відтворення основних засобів підприємств [14].

Відновлення основних фондів на діючих підприємствах здійснюється за рахунок капітальних вкладень.

Капітальні вкладення — це витрати на створення нових, розширення, реконструкцію та модернізацію діючих основних фондів. До капітальних вкладень на підприємствах належать витрати на будівництво будівель, споруд та інших об'єктів, включаючи будівельно-монтажні роботи, вартість обладнання та інвентарю, які входять у кошториси будівництва; витрати на придбання машин та обладнання, які не входять у кошториси будівництва; витрати на придбання транспортних засобів, обчислювальної техніки тощо; витрати на будівництво та обладнання житлових будинків, дитячих дошкільних установ, об'єктів культурно-побутового призначення та ін.

Крім того, до складу капітальних витрат належать такі: проектно-пошукові; на відведення земельних ділянок та переселення у зв'язку з будівництвом; на технічний нагляд за будівництвом; на науково-дослідницькі роботи, передбачені в кошторисах на будівництво; на утримання керівництва підприємств, які будуються; інші витрати, які не належать до монтажних та будівельних робіт, але передбачені зведеним кошторисом на будівництво.

Поняття "капітальні вкладення" тотожне поняттю "інвестиції". У цьому зв'язку поняття "капітальні вкладення" розглядається як інвестиції,

спрямовані на створення нових, розширення, реконструкцію та модернізацію діючих основних фондів.

В умовах ринкової економіки розрізняють інвестиції реальні та фінансові.

Реальні (прямі) інвестиції — це вкладення капіталу у створення засобів виробництва.

Фінансові інвестиції— це вкладення капіталу в цінні папери, а також його розміщення в банках або це активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку, вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

Найбільш прогресивною формою інвестицій є реальні (прямі) інвестиції, пов'язані з відновленням основних фондів у формі нового будівництва, реконструкції, розширення та технічного переозброєння діючих підприємств та об'єктів невиробничої сфери, придбання транспортних засобів, земельних ділянок, об'єктів природокористування тощо.

Залежно від джерел фінансування розрізняють такі капітальні вкладення:

- державні — інвестиції, спрямовані на створення і відновлення основних фондів, джерелом фінансування яких є кошти державного бюджету, державних підприємств і організацій, а також місцевих бюджетів;
- державні централізовані — інвестиції, спрямовані на створення та відновлення основних фондів і фінансуються за рахунок коштів державного бюджету й бюджетних кредитів;
- недержавні — інвестиції, що фінансуються за рахунок коштів інвесторів з недержавними формами власності, до яких належать:
 - власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій,

стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо);

- позикові фінансові кошти інвестора;
- залучені фінансові кошти інвестора (кошти, отримані від продажу акцій, облігацій, пайові та інші внески громадян, юридичних осіб);
- безкоштовні і добродійні внески, пожертвування громадян, підприємств та організацій;
- кошти іноземних інвесторів (іноземні інвестиції як прямі, так і портфельні, капітальні трансферти, кредити) тощо.

Розширення основних фондів виробничого призначення може здійснюватися за рахунок нового будівництва виробничих об'єктів, розширення, реконструкції та технічного переозброєння діючих підприємств.

До нового будівництва належить будівництво комплексу об'єктів основного, підсобного й обслуговуючого призначення новостворюваних підприємств, будівель, споруд, а також філій і окремих виробництв, які після введення в експлуатацію перебуватимуть на самостійному балансі, що здійснюється на нових площах з метою створення нової виробничої потужності.

До розширення діючих підприємств належить будівництво додаткових виробництв на діючому підприємстві, а також будівництво нових і розширення діючих окремих цехів і об'єктів основного, підсобного й обслуговуючого призначення на території діючих підприємств або на площах, що до них прилягають, з метою створення додаткових або нових виробничих потужностей.

До реконструкції діючих підприємств належить переобладнання діючих цехів і об'єктів основного, підсобного й обслуговуючого призначення, як правило, без розширення діючих будівель і споруд основного призначення.

До технічного переозброєння діючих підприємств належить комплекс заходів щодо підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів і дільниць на основі впровадження передової техніки і технології, механізації й автоматизації виробництва, модернізації і заміни застарілого та фізично зношеного устаткування на нове, більш продуктивне, а також щодо вдосконалення загальнозаводського господарства і допоміжних служб.

Технічне переозброєння діючих підприємств здійснюється, як правило, без розширення виробничих площ за проектами і кошторисами на окремі об'єкти або види робіт, що розробляються на основі техніко-економічного обґрунтування.

Обсяги капітальних вкладень (інвестицій) загалом і за видами підприємства визначаються щорічно виходячи з потреби в них і наявних джерел фінансування.

Протягом останніх років на більшості підприємств різних галузей народного господарства України спостерігається низький рівень ефективності відтворювальних процесів. Коефіцієнти оновлення й вибуття машин і устаткування, тобто найбільш активної частини основних фондів на промислових підприємствах, коливаються в межах відповідно 5-6 та 2-3% загального їхнього обсягу, а коефіцієнт економічного спрацювання досягає 50-55% загальної вартості. Парк діючого виробничого устаткування містить майже третину фізично спрацьованих і технічно застарілих його одиниць. Саме цим передовсім пояснюється невідкладне завдання прискорення й підвищення ефективності відтворення основних фондів, зростання технічного рівня застосовуваних засобів праці. За сучасних умов слід запровадити і реалізувати такі головні напрямки інтенсифікації відтворення основних фондів:

- усебічне прискорення розвитку машинобудівного комплексу України, радикальна перебудова його структури з метою максимально можливого задоволення народногосподарського попиту на достатньо широку номенклатуру різних видів машин та устаткування, забезпечення

виготовлення нових поколінь техніки і закінчених (технологічно зв'язаних) систем машин, розробка та організація виробництва тих знарядь праці, які раніше взагалі не виготовлялись або імпортувались з інших країн;

- зосередження зусиль різних галузей науки на пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу, форсованому розвитку передовсім наукомістких виробництв, істотному підвищенні техніко-організаційного рівня та соціально-економічної ефективності виробництва на підприємствах різних галузей народного господарства;

- докорінне поліпшення всієї організації робіт та економічного її обґрунтування на всіх стадіях відтворювального процесу (проектування - виробництво - розподіл - запровадження - експлуатація нової техніки);

- дотримання кожним підприємством власної стратегії технічного, організаційного та економічного розвитку; переорієнтація інвестиційної політики на максимальне технічне переозброєння й реконструкцію діючих виробничих об'єктів; різке збільшення масштабів вилучення з виробництва технічно застарілих і економічно малоефективних машин та устаткування, перехід від практики одиничної заміни спрацьованих знарядь праці до систематичного комплексного оновлення техніко-технологічної бази взаємозв'язаних виробничих ланок підприємств;

- створення ринкового економічного механізму країни, спроможного забезпечити постійну заінтересованість усіх ланок управління виробництвом у здійсненні найбільш ефективних відтворювальних процесів і сприйнятті науково-технічних та організаційних новацій (нововведень).

Практична реалізація перелічених головних напрямків інтенсифікації відтворювальних процесів потребує не лише активної інженерно-виробничої діяльності самих підприємств, а й мобілізації великих власних фінансових коштів. У повному обсязі вона можлива за умови передовсім постійної державної підтримки, безпосередньої участі багатьох інститутів ринкової інфраструктури та іноземного капіталу [9].

1.4. Показники ефективності використання основних фондів

Поліпшення використання основних засобів є одним із важливих напрямів підвищення ефективності виробництва. Характеристика цього процесу повинна супроводжуватись належною оцінкою. Для проведення кількісної оцінки використання основних засобів необхідно застосовувати систему показників. Для ґрунтовної аналітичної оцінки систему показників можна розділити на дві групи: узагальнюючі та часткові.

Узагальнюючі показники мають забезпечити отримання достатньої кількості інформації, на основі якої можна зробити висновки про ефективність використання всієї сукупності основних засобів (фондів) підприємства та виявити наявні резерви поліпшення їх використання.

До узагальнюючих показників відносять:

- - фондівіддачу,
- - фондомісткість,
- - рентабельність виробництва,
- - норма прибутку,
- - інтегральний показник.

Фондовіддача (Ф) характеризує річний випуск продукції з одиниці вартості основних фондів. Зазначимо, що середньорічну вартість основних фондів визначають як середньоарифметичну величину із значень цього показника на перше число кожного місяця. Фондовіддача основних виробничих фондів — показник, який відображає обсяг валової (товарної) продукції у вартісному вираженні на одиницю (1 грн) середньорічної вартості основних виробничих фондів, які беруть участь у виробництві цієї продукції. Цей показник є найбільш узагальнюючим і характеризує ефективність використання основних виробничих фондів.

Збільшення фондівіддачі основних виробничих фондів свідчить про підвищення ефективності їх використання, що є позитивним явищем в економіці підприємств.

Основними шляхами підвищення фондівдачі основних фондів є збільшення обсягу виробництва валової (товарної) продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання і зниження середньорічної вартості цих фондів за рахунок ліквідації зношених, малопродуктивних та невикористаних у виробництві основних засобів.

Фондомісткість (Фм) представляє собою показник зворотній фондівдачі, за допомогою якого можна визначити величину основних фондів, яка припадає на одиницю вартості випуску відповідного виду продукції. Показник фондомісткості продукції дає уяву про необхідну величину основних фондів, необхідних для виробництва певного виду продукції [2].

На збільшення фондівдачі та зменшення фондомісткості можуть істотно впливати інфляційні процеси або підвищення рівня цін тобто фактори, від яких не залежить ступінь використання фондів. Щоб уникнути необгрунтованого збільшення або зменшення цих показників, їх визначають в умовно-натуральних одиницях за формулою:

$$\text{ФМ} = \text{ЧП} / C_{\text{ср}} \quad ; \quad (1.4)$$

де *ЧП* — чиста продукція підприємства

Рентабельність виробництва - це відносний показник ефективності роботи підприємства, який в загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів).

Для оцінки використання основних засобів доцільно застосовувати показник їх рентабельності, який характеризує відношення прибутку до середньорічної первісної їх вартості.

Норма прибутку розраховується, як відношення прибутку до середньорічної вартості основних і оборотних фондів. Показує скільки прибутку приносить кожна вкладена грошова одиниця.

$$\text{Інтегральний показник} = \sqrt{(\text{Ірентабельності} * \text{Іфондовіддачі})} \quad (1.5)$$

Інтегральний показник визначається з врахуванням сукупної дії рівня виробництва продукції і результативності її реалізації на використання основних виробничих фондів, оскільки визначається як корінь квадратний з добутку індексу фондівіддачі і індексу рентабельності.

До часткових показників оцінки використання основних фондів переважно належать натуральні показники та коефіцієнти, за допомогою яких можна здійснити оцінку ефективності використання окремих груп основних фондів підприємства, а також оцінку їх використання в окремих підрозділах підприємства. Разом з цим, ці показники поділяють на дві групи: екстенсивного та інтенсивного використання основних фондів.

Стан основних виробничих фондів характеризується такими показниками: коефіцієнтом оновлення; коефіцієнтом вибуття; коефіцієнтом приросту; коефіцієнтом зносу; співвідношенням основних виробничих та невикористаних фондів.

Коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів — показник, який відображає частку нововведених фондів у звітному році в загальній їх вартості на кінець звітного року.

Коефіцієнт вибуття основних виробничих фондів — показник, що відображає частку фондів, що вибули у звітному році, у загальній їх вартості на початок цього самого року. Ефективність використання основних виробничих фондів визначається розрахунком таких показників: фондівіддачі, рентабельності, суми прибутку на одиницю середньої вартості основних фондів [31].

Абсолютним показником, що характеризує ефективність використання основних виробничих фондів, є сума прибутку, яка припадає на одиницю (1грн) середньорічної вартості цих фондів. Цей показник

відображає рівень окупності використаних у виробництві основних виробничих фондів.

Збільшення суми прибутку, що припадає на одиницю (1 грн) середньорічної вартості основних виробничих фондів, та підвищення рівня їх рентабельності є основним завданням підприємств у ринкових умовах господарювання. До показників екстенсивного використання основних засобів (фондів) належать коефіцієнти використання планового, режимного і календарного часу роботи устаткування, коефіцієнт змінності роботи устаткування, показник який характеризує внутрішньо-змінні простої устаткування.

Найбільш вживаний в практиці аналітичної роботи підприємств є коефіцієнт змінності (Кзм) роботи устаткування. Коефіцієнт змінності показує, скільки змін протягом доби працює устаткування. Важливим показником, який дає змогу оцінити використання активної частини основних засобів устаткування в часі є коефіцієнт його завантаження (Кз) за допомогою якого можна визначити величину часу, яка планується до використання або фактичного відпрацьованого часу устаткування за певний період часу.

Серед показників екстенсивного використання основних засобів важливе значення має показник внутрішньозмінних простоїв устаткування. Він значно доповнює два попередні показники - коефіцієнт змінності і коефіцієнт завантаження устаткування, оскільки дає змогу виявити основні причини внутрішньозмінних простоїв, зокрема вплив на них таких факторів, як низький рівень організації виробництва, несвоєчасне забезпечення робочих місць інструментами, матеріалами, заготовками, відсутність робітників відповідних професій, недоліки в організації технічного обслуговування устаткування та ін.

Для оцінки основних засобів і, насамперед, їх активної частини, застосовуються також показники інтенсивного їх використання. Серед них

коефіцієнт інтенсивного використання устаткування ($K_{ін}$), який характеризує його використання за потужністю (продуктивністю) [26].

Для оцінки інтенсивного використання устаткування застосовують також коефіцієнт його використання по машинному часу ($K_{м}$). Коефіцієнт інтегрального використання устаткування ($K_{інт}$) розраховується як добуток коефіцієнтів екстенсивного і інтенсивного використання.

Поряд з показниками, які характеризують екстенсивне і інтенсивне використання активної частини основних засобів - устаткування, важливе значення мають показники, які дають змогу оцінити використання виробничих площ, споруд та інших важливих складових основних засобів. Так, для оцінки використання виробничих площ можуть застосовуватись коефіцієнти екстенсивного та інтенсивного використання виробничих площ, коефіцієнти завантаження виробничих площ цехів, дільниць, показник зйому продукції з 1 кв. м. виробничої площі, коефіцієнти зайнятості виробничих площ устаткуванням тощо.

Для оцінки процесу оновлення активної частини основних засобів використовують коефіцієнти оновлення і вибуття, проводять аналіз вікового і якісного складу устаткування. Коефіцієнт оновлення ($K_{он}$) розраховується як відношення вартості введених в дію протягом року активної частини основних засобів до сумарної первісної їх вартості на кінець року.

Коефіцієнт вибуття ($K_{вб}$) визначають шляхом ділення вартості основних засобів, які вибувають протягом року, до сумарної їх первісної вартості на початок року.

Порівняння величини коефіцієнтів оновлення і вибуття основних засобів дає змогу відслідковувати тенденцію в нагромадженні активної частини основних засобів і темпи заміни морально застарілих засобів [7].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ГОСПОДАРСТВІ

2.1. Коротка організаційно-економічна характеристика господарства

ПСП «Шляховик» є сільськогосподарським підприємством приватної форми власності, засноване в 2005 році. Очолює підприємство директор Скрипак Павло Володимирович, головний бухгалтер Анцибор Тетяна Петрівна.

На протязі багатьох років комерційний успіх підприємству гарантує високотехнологічне виробництво під керівництвом згуртованої команди професіоналів, що мають великий досвід роботи у сільськогосподарській сфері виробництва. Підприємство працює в автоматичному режимі. На підприємстві спеціально оснащені комбайни (зернозбиральні, кукурудзозбиральні, кормозбиральні), доїльні установки, молочні сепаратори, вантажні автомобілі. Також підприємство має елеватор для зберігання зерна, потужністю 19 000 тон разового зберігання, який оснащений сучасною лабораторією по визначенню показників якості зерна. Тут займаються вирощуванням ВРХ, насіванням зернових, їх переробкою та реалізацією та зберіганням. Підприємство тісно співпрацює з Державним аграрним фондом. ПСП «Шляховик» зберігає продовольче зерно аграрного фонду. Останні 2 роки почало новий вид діяльності – вирощування енергетичних культур, а саме енергетичної верби. В 2018 р було закуплено в Швеції посадкового матеріалу енергетичної верби на площу 30 га, а в 2019 р уже зібрано посадкового матеріалу на площу 50 га власного виробництва. Таке підприємство здатне задовольнити навіть найвимогливішого споживача.[4]

Предметом діяльності підприємства є:

- переробка зерна, виробництво і реалізація продукції, в тому числі на давальницьких умовах;

- розвиток сировинної і матеріальної бази на основі кооперування, спеціалізації і концентрації виробництва та освоєння новітніх технологій.

- розробка і практичне здійснення спільних (у тому числі із зарубіжними інвесторами) інвестиційних проектів;

- торгівельна діяльність, у тому числі оптова, дрібнооптова, роздрібна, комісійна, біржова, аукціонна та інших видів;

- закупівля сільськогосподарської продукції у населення та організацій;

- вирощування ВРХ, реалізація молока.

На прикладі таблиці розглянемо склад та структуру землекористування (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Склад та структура землекористування в динаміці

Види угідь	2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018р.		Відхилення (+/-)
	га	%	га	%	га	%	га	%	
С-г угіддя: рілля	868	37,2	1029	44,1	1029	44,1	1029	44,1	161
пасовища	220,9	9,5	229,1	9,8	311,2	13,4	298,3	12,8	77,4
сіножаті	1243,1	53,3	1073,9	46,1	991,8	42,5	1004,7	43,1	-238,4
Всього	2332,0	100	2332,0	100	2332,0	100	2332,0	100	x

Розрахунки показали, що площа сільськогосподарських угідь у 2018 році збільшилась на 161 га в порівнянні з 2015 роком. Причиною зміни є зміна власника земельних паїв, сприятливі природно-кліматичні умови для посіву сільськогосподарських культур.

Як бачимо, рілля займає майже 44,1 %, а це свідчить про те, що земля використовується інтенсивно. Рівень розораності земель досить високий. Рілля займає найбільшу питому вагу у структурі земельного фонду господарства.

Питома вага пасовищ в структурі землекористування зросла на 77,4 га, і в 2018 році склала 12,8 % . Також слід зазначити про незначне зменшення питомої ваги сіножатей в 2018 році в порівнянні з 2015 роком на 238,4 га. Це є позитивним фактором в діяльності підприємства, оскільки через високу інтенсивність використання ґрунтів, вони виснажуються і потрібно вносити велику кількість добрив, собівартість яких в наш час дуже висока, тому для ефективнішої діяльності підприємство перевело частину продуктивних земель в природні пасовища і сінокоси.

Підприємство не має у користуванні таких угідь як сади, ліси, багаторічні насадження.

Спеціалізація підприємства – це переважний розвиток однієї або кількох галузей у виробництві товарної продукції в окремих господарствах, районах областях та регіонах.

Залежно від рівня спеціалізації підприємств, кількості головних і додаткових галузей та їх співвідношення, розрізняють такі типи спеціалізації господарств: 1) вузькоспеціалізовані (одна головна галузь, продукція якої в структурі товарної продукції становить приблизно 80-90%); 2) глибокоспеціалізовані (мають одну головну галузь, три-чотири додаткових. Головна галузь забезпечує понад 50 % грошових надходжень від реалізації товарної продукції); 3) спеціалізовані (розвиваються дві головні галузі, що забезпечують 60 – 70 % грошових надходжень від реалізації товарної продукції, а також є три-чотири додаткових); 4) комбіновані (розвиваються три головних галузі, що забезпечують 70 % грошових надходжень від реалізації товарної продукції, і мають три-чотири додаткових галузей).

Розглянемо склад та структуру товарної продукції досліджуваного підприємства та визначимо до якого типу підприємств по спеціалізації воно відноситься (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Склад та структура товарної продукції ПСП «Шляховик» в динаміці

Види продукції	2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018р.		В середньому за 4 р.	
	Виручка, тис. грн	%	Виручка, тис. грн	%	Виручка, тис. грн	%	Виручка, тис. грн	%	Виручка, тис. грн	%
Зернові та зернобобові – всього,	708,4	20,3	803,5	23,9	1002,8	29,2	1014,3	28,2	882,3	25,4
в т.ч.										
озима пшениця	212,2	6,1	239,9	7,2	556,4	16,2	326,8	9,1	333,8	9,7
жито	100,3	2,9	123,6	3,7	234,4	6,8	155,3	4,3	153,4	4,4
ячмінь ярий	332,8	9,5	347,5	10,4	193,6	5,6	387,7	10,8	315,4	9,1
овес	63,1	1,8	3,0	0,08	18,4	0,5	144,5	4,0	57,3	1,6
Інша продукція рослинництва	8,9	0,3	3,2	0,09	10,8	0,3	17,4	0,5	10,1	0,3
Разом по рослинництву	1425,7	40,7	1520,7	45,4	2016,4	58,7	2046,0	56,8	1752,2	50,4
Молоко	961,7	27,5	634,5	18,9	756,9	22,0	1059,5	29,4	853,2	24,5
Приріст живої маси ВРХ	1106,0	31,6	1180,3	35,2	638,5	18,6	481,0	13,4	851,5	24,7
Свиней	1,4	0,04	-	-	-	-	1,9	0,05	0,825	-
Інша продукція тваринництва	0,4	0,01	16,2	0,5	22,0	0,6	10,9	0,3	12,4	0,4
Разом по тваринництву	2069,5	59,2	1831	54,6	1417,4	41,3	1553,3	43,2	1717,8	49,6
Всього по рослинництву і тваринництву	3495,2	100	3351,7	100	3433,8	100	3599,3	100	3470,0	100

Аналізуючи структуру товарної продукції, можна сказати, що головною продукцією, яку вирощують в господарстві, є зернові і

зернобобові. Їх питома вага у структурі товарної продукції становить 25,4%. Продаж зернових і зернобобових приносив найбільшу виручку за

досліджуваний період, яка з кожним роком збільшувалась: в 2018 р. на 882,3 тис.грн в порівнянні з 2015 р. А це свідчить про поглиблення спеціалізації.

Розрахунки показали що однією з провідних галузей тваринництва є виробництво молока – 24,5 %. Але в 2017 році простежується зменшення виручки від реалізації молока на 784,4 тис.грн в порівнянні з 2015 роком, проте в 2018 році виручка стрімко зросла і досягла 1059,5 тис.грн, що на 97,8 тис.грн більше ніж в 2015 році.

Причиною такого стрімкого збільшення є підвищення обсягів виробництва через покращення кормової бази, збільшення поголів'я корів, зменшення яловості корів, розведення нових, більш продуктивніших порід корів.

Іншими провідними галузями в тваринництві є виробництво м'яса ВРХ питома вага якого становить 24,7 %. Але в цей же час простежується зменшення виручки від реалізації живої маси ВРХ у 2018 році на 625 тис.грн в порівнянні з 2015 роком, причиною такого стрімкого зменшення є зміна якості раціону, забезпеченості кормів, підвищення собівартості 1 ц кормової одиниці. Зменшення виручки від реалізації м'яса ВРХ свідчить про звуження спеціалізації підприємства.

Таким чином, в господарстві склалася зерново-молочна спеціалізація. Ця спеціалізація повністю відповідає природно-кліматичним умовам, в яких знаходиться ПСП «Шляховик». В цілому можна сказати, що галузь тваринництва в повній мірі забезпечена кормовими ресурсами, а рослинництво органічними добривами.

Головною складовою частиною продуктивних сил сільського господарства є трудові ресурси. Розглянемо динаміку використання трудових ресурсів в приватному сільськогосподарському підприємстві «Шляховик» (таб.2.3).

Аналізуючи дані таблиці можна сказати, що у 2018 році в порівнянні з 2015 роком на підприємстві відбулося значне скорочення працівників на 41,9 %. Що пояснюється кризою у виробництві, скороченням штату працівників у зв'язку з виходом на пенсію, звільненням за власним бажанням, переходу до іншого підприємства.

Таблиця 2.3

Трудові ресурси та продуктивність праці

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2018 в % до 2015
Середньорічна чисельність працівників, чол.	93	70	61	54	58,1
із них: в рослинництві	27	24	13	12	44,5
в тваринництві	66	46	48	42	63,6
Відпрацьовано в середньому 1 прац. за рік, днів	259	277	250	269	103,8
Коефіцієнт використання фонду робочого часу	0,94	1,01	0,91	0,98	104,4
Вироблено ВП на 1 середньорічного робітника, тис. грн	23,1	22,6	25,0	30,2	130,7

Та в той же час простежується підвищення рівня активності робітників, що виражається у кількості відпрацьованих днів 1 робітником, які у 2018 році в порівнянні з 2015 роком збільшилась на 3,8 %. Коефіцієнт використання робочого часу також підвищився у 2018 році на 4,4 %, що свідчить про неефективне використання трудових ресурсів. Загалом можна відмітити що на підприємстві знизилась продуктивність праці, оскільки відбулося зменшення обсягу виробленої ВП продукції на 1 робітника у 2018 році у

порівнянні з 2015 роком на 30,7 %. Для закріплення робочої сили необхідно покращити умови праці, збільшити заохочення працівників(премії, нагороди), удосконалити організацію праці.

Основні засоби є основою матеріального виробництва. Розглянемо забезпеченість та ефективність використання оборотних засобів, які є частиною виробничих фондів і які повністю споживаються в кожному технологічному циклі виготовлення продукції і повністю переносять свою вартість на вартість цієї продукції. Найбільшу питому вагу у складі оборотних фондів підприємства становлять виробничі запаси. Для оцінки оборотності оборотних коштів розрахуємо наступні показники (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Забезпеченість та ефективність використання оборотних засобів

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	Відхилення 2018р. від 2015р.	
					+,-	%
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис.грн.	2039	2025	1884	1827	-212	89,6
Дохід від реалізації, тис. грн	3495,2	3352	3434	3599	103,8	102,9
Коефіцієнт оборотності оборот. засобів	1,46	1,43	1,54	1,73	0,27	118,5
Тривалість обороту в днях	250,0	255,0	237,0	211,0	-39	84,4
Рентабельність оборотних фондів, %	1,9	0,7	0,6	0,8	-1,1	-
Норма прибутку, %	0,2	-0,02	0,08	-0,04	-0,24	20,0

Розрахунки показали, що тривалість обороту у 2018 році зменшилась на 15,6 %, що досить позитивно впливає на діяльність підприємства, адже

чим меншою є тривалість обороту оборотних коштів тим менше потрібно оборотних коштів. Чим швидше оборотні кошти здійснюють кругообіг, тим ефективніше вони використовуються. Абсолютне відхилення рентабельності оборотних фондів у 2018 році у порівнянні з 2015 роком зменшилось 1,1 %. У зв'язку з неефективним використанням оборотних засобів, а також за рахунок зменшення чистого прибутку у 2018 році у порівнянні з 2015 роком на 24 тис.грн. Щоб проаналізувати більш детально ефективність діяльності підприємства розрахуємо наступну таблицю(табл.2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка основних економічних показників господарської діяльності підприємства

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2018 р.	Відхилення 2018р. від 2015р.(+,-)
Валова продукція - на 100 грн. ОВФ	52,3	48,6	40,7	41,6	-10,7
- на 100 га с.-г. угідь	118,3	112,9	98,9	103,4	-14,9
- на 1 працівника	29,7	37,6	37,8	44,6	14,9
Дохід від реалізації продукції тис.грн.	2985	2893	2904	3166	181
- на 100 грн. ОВФ	56,5	53,4	51,2	54,7	-1,8
- на 100 га с.-г. угідь	128,0	124,0	124,5	135,8	7,8
- на 1 працівника	32,1	41,3	47,6	58,6	26,5
Собівартість, тис.грн	2463	2707	2277	2723	260
Валовий прибуток,	347	-57	166	-78	-425
- на 100 грн. ОВФ	6,6	-1,05	2,9	-1,3	-7,9
- на 100 га с.-г. угідь	14,9	- 2,5	7,1	-3,3	-18,2
- на 1 працівника,	3,7	- 0,8	2,7	-1,5	-5,2
Чистий прибуток	39	14	12	15	-24
- на 100 га с.-г. угідь	1,7	0,6	0,5	0,6	-1,1
- на 1 працівника, тис.грн	0,4	0,2	0,2	0,3	-0,1
Рівень рентабельно- сті %	1,2	1,1	1,3	1,1	-

Аналізуючи проведені розрахунки можна сказати, що у 2018 році в порівнянні з 2015 роком відбулося зниження прибутковості підприємства, що чітко відображає зниження чистого прибутку у 2018 році у порівнянні з 2015 роком на 24 тис. грн, що пов'язано з кризою, яка охопила багато країн, а також підвищенням податку на підприємницьку діяльність. За даними таблиці чітко видно, що через стрімке зниження чистого прибутку відбулося зниження рентабельності на 0,1 тис. грн, тобто підприємство зазнало збитковості, що є негативним фактором в діяльності підприємства. Проте відбулось підвищення прибутковості підприємства про що свідчить підвищення у 2018 році виручки від реалізації продукції на 181 тис.грн, та в той же час підприємство зазнало збитків через зменшення валового прибутку на 425 тис.грн у 2018 році. Це свідчить про те що підприємство стає не конкурентоспроможним на ринку, продукція на ринку не користується попитом. Для підвищення прибутковості підприємству необхідно вводити більш новітнє обладнання, вирощувати нові сорти рослин, які б задовольняли потребі споживачів на ринку.

2.2. Аналіз наявності, складу та руху основних виробничих фондів

При аналізі основних фондів насамперед треба визначити їхню середньорічну вартість і динаміку зміни за ряд років. При цьому слід зіставляти темпи їх зміни з динамікою зростання вартості продукції або обсягів виробництва в натуральному вираженні. Останній показник повинен мати більш високі темпи зростання порівняно з основними фондами. Однак економічні труднощі, які мають місце в нашій країні, можуть показати і зворотні тенденції. Аналіз основних фондів починають із визначення забезпеченості підприємства основними фондами. Для цього необхідно з'ясувати, чи достатньо в підприємства основних фондів, яка їхня динаміка, склад, структура, технічний стан, яким є рівень виробництва та його організація.

Динаміку основних фондів можна простежити, склавши наступну таблицю(табл.2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка складу і структури основних фондів за 2015-2018 р.р.

ОВФ	2015.		2016р.		2017р.		2018 р.		Відхилення 2018 від 2015р.р., +/-	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Будинки, споруди, передавальні пристрої	5356	76,8	5356	73,4	5875	76,5	5868	75,9	512	109,6
Машини та обладнання	984	14,1	1299	17,8	1198	15,6	1251	16,2	267	127,1
Транспортні засоби	499	7,2	499	6,8	499	6,6	499	6,5	-	100
Інструменти, прилади	39	0,6	36	0,5	34	0,4	34	0,4	-5	87,2
Малоцінні необоротні матеріальні активи	91	1,3	109	1,5	72	0,9	82	1,1	-9	90,1
Всього	6969	100	7299	100	7678	100	7734	100	765	110,9

Аналізуючи склад та структуру основних виробничих фондів треба відмітити те, що структура основних фондів підприємства за досліджуєми період майже не змінилася. Загальна їх сума зросла лише на 10,9%. У 2018 році в порівнянні з 2015 роком спостерігається значне зростання основних фондів, а саме: машин та обладнання на 267 тис.грн, що свідчить про ефективне їх використання; але простежується і зменшення таких основних фондів як інструменти, прилади, інвентар на 5 тис.грн, малоцінних необоротних активів на 9 тис.грн. Все це свідчить про те що обладнання зношується і підприємству необхідно закуповувати нове.

Проаналізуємо чисельність машин і обладнання в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Чисельність та зміна машин і обладнання і транспортних засобів (шт)

Назва	Наявність на початок 2015р.	Надійшло			Вибуло			Наявність на кінець 2017р.	Відхилення 2018 від 2016 шт
		2016	2017	2018	2016	2017	2018		
Трактори всіх видів	12	5	13	5	-	-	-	35	+23
Тракторні причеи	7	5	8	-	-	-	-	20	+13
Сівалки всіх видів	3	5	2	2	-	-	-	12	+9
Сінокосарки	3	-	3	-	-	-	-	6	+3
Комбайни всього, в т.ч.	4	1	1	-	1	2	-	3	-1
<i>зернозбиральні</i>	3	1	1	-	1	1	-	3	-
<i>бурякозбиральні</i>	1	-	-	-	-	1	-	-	-1
Дощувальні установки	1	-	-	-	-	1	-	-	-1
Жатки валкові	1	-	1	-	-	-	-	2	+1
Вантажні автомобілі (в т.ч. сіновози)	25	-	7	-	-	-	-	32	+7

Взагалі можна сказати, що відсоток зростання основних фондів пояснюється підвищеною потребою в засобах праці при збільшенні ріллі. Що стосується будинків, споруд та передавальних пристроїв, то їх питома вага збільшилась за рахунок відповідності умовам призначених для їх

використання. Питома вага транспортних засобів залишилась незмінною внаслідок невиділення коштів на їх ремонт та на закупівлю запчастин, та нового обладнання.

Визначаючи роль в генеруванні доходу підприємства відіграє рухомий-активний-склад основних виробничих засобів праці. Оптимальною вважається структура ОФ, якщо питома вага активної частини не менше 60%.

Вважається, що підвищення питомої ваги активної частини, сприяє зростанню обсягів виробництва, зниженню собівартості продукції, збільшенню грошових нагромаджень підприємства. Однак присутність певної долі пасивної частини говорить про повноцінну виробничу інфраструктуру підприємства і є обов'язковим супроводжуючим фактором раціонального процесу основного виробництва.

На нашу думку відповідним службам ПСП необхідно провести уточнюючу інвентаризацію наявності і вартості саме пасивної частини основних фондів, а саме будівель і споруд. Сумнівним є факт відсутності таких на балансі до 2017 року, адже це і тваринницькі приміщення, і будівлі, автопарки, майстерні, тракторно-польові стани. Їх відсутність при визначеній виробничій структурі не можлива.

Для підтвердження вартісних змін в динаміці основних фондів наведено рух основних засобів виробництва, які є основою матеріально-технічної бази підприємства і своєю функціональною роллю забезпечує процес виробництва і сприяє підвищенню продуктивності праці.

Як видно за таблиці, за три роки придбано 23 трактори, 7 автомобілів, 13 тракторних причепів та 13 одиниць різної іншої сільськогосподарської техніки. Основна частина придбаних засобів припала на 2017 рік, тому збільшення вартості цих груп фондів в 2015 та 2018 роках можна пояснити витратами на їх покращення.

Склад та рух ОФ може бути охарактеризований коефіцієнтами, які відображають підсумкові результати руху основних виробничих фондів. Розглянемо ці коефіцієнти та показники в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Показники руху та стану основних фондів

Показники	2015р	2016р	2017р	2018 р.	Відхилення 2018р від 2015р, + -
Наявність на початок, тис.грн	6717	6974	7299	7678	961
Надходження, тис.грн	349	352	529	87	-262
Вибуття, тис.грн	92	27	150	31	-61
Наявність на кінець року, тис.грн	6974	7299	7678	7734	760
Річний приріст(+)	257	325	379	56	-201
Сума знос на початок	1503	1630	1804	1839	336
Знос на кінець	1630	1804	1839	1993	363
Коефіцієнти:					
вибуття	0,01	0,01	0,02	0,04	0,03
надходження	0,05	0,04	0,07	0,01	-0,04
заміни	6,4	13,0	3,5	2,8	-3,6
оновлення	0,08	0,05	0,07	0,01	-0,07
динаміки	1,05	1,06	1,05	1,01	-0,04
зносу: на поч.року	0,22	0,23	0,24	0,24	0,02
на кін.року	0,24	0,26	0,25	0,26	0,02

Аналіз даних приведених в таблиці свідчить про те, що в процесі руху основних фондів їх стан за досліджуваний період був різним. Наявність основних фондів на початок року збільшилась в 2018 році в порівнянні з 2015р. на 961тис.грн. Збільшились надходження у 2017 році на 180 тис.грн., проте у 2018 році вони надходження різко зменшились, наявність на кінець року зросла на 760тис.грн, вибуття зменшилось на 61 тис.грн в 2018 році в

порівнянні з 2015р. Зростання до 2016 року свідчило про ефективну і продуктивну діяльність підприємства, адже в той час коли старе обладнання зношується закупається нове модернізованіше, та в 2018 році відбулося досить стрімке зниження руху основних фондів та погіршення стану ОВФ.

Коефіцієнт вибуття за досліджуваний період майже не змінився. Коефіцієнт оновлення зменшився на 0,04% у 2018р. в порівнянні з 2015 роком. Слід відмітити, що перевищення темпів росту вибуття над темпами росту оновлення є досить негативним фактором в діяльності підприємства. Це свідчить про те що у виробництво майже не вводиться нове обладнання. Коефіцієнт зносу дуже високий (0,26) на кінець року. Це свідчить про те, що значна частина основних засобів відпрацювала свій нормативний термін використання та потребує заміни або значних капітальних вкладень на проведення ремонтів і реконструкцій. Річний приріст у 2018 році становить 56 тис.грн, що на 201 тис.грн менше ніж у 2015 році. В цілому можна сказати, що стан основних фондів на підприємстві свідчить про не досить ефективне їх використання. На підприємстві необхідно постійно покращувати, удосконалювати виробничий процес, за рахунок закупавання нового обладнання. Проаналізуємо також якісні характеристики основних фондів (табл.2.9).

Таблиця 2.9

Аналіз придатності основних фондів

Показники	На поч. 2015р.	На кін. 2015р.	На кін. 2016р.	На кін. 2017р.	На кін. 2018 р.	Приріст (зменшення)
Первісна вартість ОФ, тис.грн	6717	6974	7299	7678	7734	961
Знос осн. засобів за час їх експлуатації	1503	1630	1804	1839	1993	490
Коеф.зносу осн. засобів	0,22	0,23	0,25	0,24	0,26	0,04
Коеф. придатності осн. засобів	0,78	0,77	0,75	0,76	0,74	-0,04

Таблиця 2.10

Структура та динаміка росту оборотних фондів

Види оборотних фондів	2015р		2016р		2017р		2018р.		2018р у % до 2015р
	тис.грн.	пит.вага,%	тис.грн.	пит.вага,%	тис.грн.	пит.вага,%	тис.грн.	пит.вага,%	
Виробничі запаси	511	21,2	814	30,7	623	29,2	476	20,7	93,1
Тварини на вирощуванні та відгодівлі	801	33,2	661	24,9	509	23,9	534	23,2	66,7
Незавершене виробництво	171	7,1	220	8,3	85	4,0	123	5,4	71,9
Готова продукція	100	4,1	50	1,9	80	3,8	85	3,7	85,0
Поточні біологічні активи	831	34,4	907	34,2	831	39,1	1081	47,0	130,1
Разом:	2414	100	2652	100	2128	100	2299	100	95,2

Аналіз даних наведених в таблиці свідчить про те, що господарство по різному забезпечене оборотними засобами. За період з 2015 по 2018 рр. простежується досить динамічна зміна виробничих запасів, які у 2017 році зросли на 112 тис.грн, а у 2018 році вже відбулось стрімке зниження на 35 тис. грн у порівнянні з 2015 роком. Відбулося також скорочення тварин на вирощуванні і відгодівлі у 2018 році на 33,3 у зв'язку з реалізацією тварин на м'ясо, також значно скоротилось незавершене виробництво на 28,1%, обсяг готової продукції на 15%, поточні біологічні активи навпаки зросли на 30,1%. Причинами зменшення оборотних засобів є довгострокові фінансові вкладення, збільшення витрат за рахунок прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства, капітальні вкладення. Проаналізувавши дані таблиці можна сказати, що зміни які відбулися в структурі оборотних засобів

є негативними, але не згубними для господарства і є нормальним явищем в даний час для сільськогосподарського господарства.

Розглянемо співвідношення основних і оборотних фондів (табл.2.11).

Таблиця 2.11

Співвідношення основних і оборотних фондів

Показники	2015р.		2016р.		2017р.		2018 р.		2018 % до 2015
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Основні фонди	6969	72,7	7299	73,3	7678	78,3	7734	77,1	110,8
Оборотні фонди	2414	27,3	2652	26,7	2128	21,7	2299	22,9	95,2
Припадає основних фондів на 1 грн оборотних	2,6	-	2,7	-	3,6	-	3,4	0,03	130,8
Всього виробничі фонди	9383	100	9951	100	9806	100	10033	100	106,9

Проаналізувавши дані таблиці можна сказати, що основні фонди складають 78,3% в структурі виробничих фондів. В 2015 році вони склали 72,7 %, а в 2018 році – 77,1%. Протягом останніх чотирьох років спостерігається збільшення основних фондів з 6969тис.грн до 10,8 тис.грн., та в цей же час спостерігається зменшення оборотних фондів на 4,8%.

Причинами стрімкого зростання вартості основних виробничих фондів пов'язані з непродуктивним збільшенням, утриманням зайвого та непотрібного обладнання.

Причинами зменшення вартості оборотних засобів є великі витрати за рахунок прибутку який залишився в розпорядженні підприємства, і як наслідок підприємство зазнає збитковості, діяльність є неефективною оскільки витрати переважають над прибутком який отримує підприємство від своєї діяльності. Таке стрімке зменшення вартості оборотних засобів є досить негативним фактором для діяльності підприємства, адже це свідчить про зменшення запасів на підприємстві готової продукції, яка була призначена

для перепродажу, зменшення бюджетного фінансування оскільки підприємство є державною власністю. Загальна сума виробничих фондів у 2018 році склала 10033 тис.грн, що на 6,9% більше ніж в 2015 році.

Для підвищення економічної ефективності використання основних і оборотних фондів є поліпшення використання і підвищення родючості землі на основі хімізації і меліорації земель, підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин, поліпшення якості продукції на основі застосування кращих сортів культур і порід тварин, раціональне використання машинно-тракторного парку за рахунок збільшення змінного і річного виробітку, підвищення ефективності і якості механізованих робіт на основі раціонального співвідношення силових і робочих машин, забезпечення їх комплектності.

Для забезпечення відтворення основних виробничих фондів важливе значення має вивчення їхнього стану та використання. Стан і використання основних виробничих фондів є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства.

Для того щоб визначити забезпеченість підприємства основними фондами розглянемо наступну таблицю(табл.2.12).

Проаналізувавши дані таблиці можна сказати, що за 2015-2018рр. фондозабезпеченість зросла на 8,6%. Це відбулося за рахунок збільшення вартості основних засобів на 9,7%. Фондоозброєність зросла на 88,7%, на її зміну вплинуло два фактора скорочення чисельності працівників та збільшення вартості основних фондів, що в свою чергу призвело до зменшення фондівіддачі в 2018 році на 85,7%, за рахунок зміни структури одладнання. Фондомісткість навпаки стрімко зросла в 2018 році на 59 тис.грн внаслідок зростання вартості основних виробничих фондів на 9,7%, та зменшення обсягу валового прибутку на 78 тис.грн.

Наведені розрахунки показали що обсяг валової продукції на 1 робітника зменшився на 12,6%, що свідчить про погіршення продуктивності праці у зв'язку з погіршенням умов праці, зменшенням чисельності

працівників та через зношення старого обладнання, яке не оновлюється. Таким чином, з показників даної таблиці видно, що темпи росту фондоозброєності перевищують темпи росту фондозабезпеченості. Це сприяє підвищенню продуктивності праці.

Таблиця 2.12

Ефективність використання основних фондів

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2018 р.	Відхилення 2018р. в % до 2015р
Фондозабезпеченість, тис.грн	2,3	2,3	2,4	2,5	108,6
Фондоозброєність, тис.грн	56,8	77,4	92,9	107,2	188,7
Фондовіддача, тис.грн	0,07	-0,01	0,03	0,01	14,3
Фондоємкість, тис.грн	15,2	-95,1	34,1	74,2	488,1
Рентабельність ОВФ, %	0,7	0,3	0,2	0,3	-
Норма прибутку, %	0,05	-0,01	0,02	-0,01	20,0
Інтегральний показник	-	-0,2	-1,5	-0,7	-
Вироблено ВП в співставних цінах на 1 середньорічного працівника, грн	2759	2633,8	2308	2410,2	87,4

Розглянемо за рахунок яких показників зменшилась фондоозброєність в наступній таблиці (табл.2.13).

Таблиця 2.13

Дані для факторного аналізу фондоозброєності

Середньорічна вартість ОВФ, тис.грн		Середньообліко- ва кількість робітників, чол.		Фондоозброє- ність, тис.грн		Відхилення		
2015	2018	2015	2018	2015	2018	+/-	в т. числі за рахунок:	
							чисель- ності праців, чол	сер. вартості ОВФ, тис.грн
5279	5790	93	54	56,8	107,2	50,4	41	9,4

Аналіз даних говорить про те, що відбулося значне збільшення фондоозброєності на 50,4 тис.грн. Розрахунки показали, що за рахунок зменшення чисельності працівників фондоозброєність збільшилась на 41 тис.грн. А за рахунок збільшення вартості основних фондів на 511 тис.грн фондоозброєність зросла на 9,4 тис.грн. Отже, головним фактором у зміні фондоозброєності була кількості робітників.

Розглянемо за рахунок яких факторів змінилася фондомісткість (табл.2.14).

Таблиця 2.14

Дані для факторного аналізу фондівдачі

Середньорічна вартість ОВФ, тис.грн		Вироблено ВП на 1 середньорічн. робітника,		Фондовіддача, тис.грн		Відхилення		
2015	2018	2015	2018	2015	2018	+/-	в т. числі за рах.	
							виробл. ВП на 1 серед. робітника,	сер. вартість ОВФ,
5279	5790	2759	2410,2	0,07	0,01	-0,06	0,4	-0,5

Розрахунки показали, що фондівдача зменшилась на 0,06 тис.грн. Підвищення вартості основних засобів на 511 тис.грн стало причиною збільшення фондівдачі на 0,4 тис.грн. Зменшення валового прибутку на 348,8 тис.грн дозволило зменшити показник фондівдачі на 0,5 тис.грн. Отже, можна зробити висновок, що вирішальним фактором у зміні фондівдачі є середньорічна вартість ОВФ.

2.3. Аналіз відтворення основних фондів ПСП «Шляховик»

Відтворення основних виробничих фондів на основі розвитку науково-технічного прогресу з метою оптимізації технологічної структури засобів

праці та забезпеченості цільової виробничої програми необхідними технічними ресурсами. Є першочерговою досягнення приросту виробленої продукції і наданих послуг, а відповідно, і підвищення ефективності основних фондів і діяльності підприємства в цілому. Джерелами простого і розширеного відтворення основних засобів можуть бути власні, позичкові та залучені кошти та цільові надходження і благодійні внески.

До власних джерел відносять прибуток від основної та іншої операційної діяльності, від фінансово-інвестиційної діяльності, позареалізаційних операцій; амортизаційних відрахувань; надходження від реалізації вибулих основних засобів. Специфічним джерелом фінансування відтворення основних засобів, що не вимагає вкладень, є їх індексація. До позичкових коштів відносять кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, а до залучених - випущені підприємством акції й облігації.

Головним джерелом відтворення (основних засобів є амортизаційні відрахування і прибуток). Саме завдяки їм підприємство може здійснювати не лише просте, а й розширене відтворення цього ресурсу. Амортизаційні відрахування можуть стати й джерелом розширеного відтворення у випадках, коли підприємству ще немає потреби змінювати працюючі основні засоби, а отримані суми амортизаційних відрахувань завдяки введенню прискореної амортизації є досить значними та можуть бути використані для придбання додаткової кількості основних засобів.

В умовах ринкової економіки підприємства не акумулюють амортизаційні відрахування у спеціальному амортизаційному фонді "з цільовим реноваційним призначенням, а здійснюють просте та розширене відтворення в міру потреби за рахунок наявних власних чи зовнішніх джерел фінансування. Підприємство може внести в практику своєї діяльності закріплення фінансових ресурсів за формами відтворення основних засобів. Виділяють три форми їх відтворення:

1. Підтримання основних засобів у придатному для експлуатації стані без зміни їх первісної користі (для цієї мети може

створитися фонд ремонтних робіт);

2. Реновація основних засобів, тобто заміна новими нерідко з кращими технічними характеристиками. Джерелом цієї форми відтворення є амортизаційні відрахування, надходження від реалізації потриманих основних засобів;

3. Розширене відтворення основних засобів на існуючій та новій технічній основі (здійснення модернізації та переоснащення виробництва). Воно здійснюється за рахунок прибутку підприємства та частково амортизаційних відрахувань, а також позичкових і залучених коштів.

Для ПСП Шляховик основними каналами надходження основних фондів є придбання у заводів-виробників та «власне» будівництво.

Стабільним і основним джерелом фінансування простого відтворення основних виробничих фондів є амортизація, а для розширеного відтворення залучаються і інші, в першу чергу залучення інвестиційних ресурсів. Проаналізуємо даний вид діяльності господарства за даними таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Динаміка створення і структура власного інвестиційного капіталу

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	Відхилення	
					+,-	%
Нараховано амортизації за рік, тис грн.	219	201	185	185	-34	-23,1
Прибуток від реалізації необоротних активів, тис грн.	48,4	37,8	94,1	95,1	46,7	196,5
Прибуток від ліквідації основних засобів, тис грн.	-	5,0	3,5	3,6	8,5	-
Виручка від вибраківки тварин з основного стада, ти грн	192,0	89,0	91,0	87,8	-104,2	45,7
Всього власних джерел	459,4	332,8	373,6	371,5	-87,9	100,0

Як видно з таблиці, підприємство активно вишукує шляхи подальшого збільшення інвестицій в основний капітал з усіх реальних джерел. До них належать і амортизаційні нарахування, які за вказані вище роки характеризуються поки що невисокими сумами.

Окрім амортизації підприємство отримує певні суми виручки від реалізації основних фондів, інших необоротних активів, але все ж таки власних джерел далеко не вистачає, тому є об'єктивно необхідним в довгостроковому кредитуванні і пошуку інших альтернативних каналів розширення матеріальної бази підприємства.

Ще одним джерелом простого відтворення є амортизаційні відрахування, які ми розглянемо нижче (табл.2.16).

З приведеної таблиці можна зробити висновок про те, що нарахована сума амортизаційних відрахувань у період 2015 – 2018 р.р. зменшилась на 15,5 %. Також простежується зменшення суми амортизаційних відрахувань на придбання і поліпшення основних засобів на 4,2 %.

Це свідчить про те що підприємство не вкладає кошти в закупівлю нового обладнання, ремонту старого.

Таблиця 2.16

Динаміка амортизаційних відрахувань

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2018 р.	Відхилення 2018р. від 2015р.	
					+,-	%
Нараховано за звітний рік, тис.грн	219	201	185	185	-34	-15,5
Використано за рік- усього, тис.грн	219	201	185	185	-34	-15,5
в тому числі на: придбання та поліпшення основних засобів	193	201	185	185	-8	-4,2

Оскільки застаріле обладнання зношується і потребує оновлення, або ж взагалі заміни на нове, більш модернізоване обладнання підприємству необхідно збільшувати амортизаційні відрахування для підвищення ефективності діяльності підприємства. Відтворення основних фондів здійснюється за рахунок капітальних вкладень та капітального ремонту. Капітальні вкладення забезпечують як просте, так і розширене відтворення основних фондів.

Капітальний ремонт забезпечує тільки просте відтворення основних фондів. Капітальні вкладення ПСП здійснюються за рахунок різних джерел фінансування. Важливим джерелом є кредит банку, а особливо довгостроковий банківський кредит.

Більш детально розглянемо динаміку капіталовкладень в наступній таблиці(табл.2.17).

Таблиця 2.17

Динаміка капітальних вкладень підприємства 2015-2018 р.р.

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	Відхилення 2018р. від 2015р.	
					+,-	%
Капітальне будівництво	-	146	403	337	337	-
Придбання основних засобів	323	315	-	345	22	-
Придбання нематеріальних активів	26	37	10	12	-14	-53,8
Придбання довгострокових біологічних активів	200	145	175	179	-21	-10,5
Всього	611	643	588	873	-23	42,9

Дані таблиці показали, що сума капітальних інвестицій підприємства у 2018 році значно зменшилась, особливо на придбання нематеріальних активів

на 53,8 % зменшилась, на придбання довгострокових біологічних активів зменшилась на 10,5%. Проте у 2018 році у порівнянні з 2015 роком значно зросли капітальні вкладення у капітальне будівництво. Для покращення ситуації потрібно прийняти методи спрямовані на оздоровлення фінансового стану підприємства. А саме зменшити витрати на виробництво продукції, закупити нове, більш економне обладнання, залучити інвестиції.

2.4. Роль матеріально-речових елементів основних фондів у формуванні енергетичних потужностей

Основні фонди, як важливий складовий елемент продуктивних сил функціонує в процесі виробництва в певній матеріально-речовій формі. Його складові мають різне цільове призначення, а тому істотно відрізняються за своєю функціональною роллю при створенні матеріальних благ. Ми їх в ПСП «Шляховик» умовно для аналізу поділимо на три групи.

Перша група. Це засоби праці, що безпосередньо самі виробляють продукцію і завдяки природним властивостям активно впливають на процес і результатами виробництва. Ця специфічна функціональна роль притаманна таким матеріально-речовим елементам виробничих фондів як продуктивна худоба і земля.

Друга група. Засоби праці, що сприяють підвищенню продуктивності праці. Таку функціональну роль виконують робочі і силові машини, транспортні засоби, комбайновий парк, засоби механізації тваринницьких приміщень.

Третя група. Пасивна частина, яка створює сприятливі умови для нормального виробничого процесу.

Земельні ресурси. Як один з основних засобів виробництва у ПСП «Шляховик» використовуються не належним рівнем, без повної економічної віддачі, при достатньому забезпеченні енергетичними і трудовими ресурсами.

Таблиця 2.18

Показники ресурсозабезпеченості та ефективності використання землі

Показники	2016	2017	2018	Відхилення 2018 від 2016, +/-
Площа с-г угідь, га	2079.0	6132.0	8843.2	+6764.2
Площа ріллі, га	2013.0	5937.0	8614.9	+6601.9
Площа посівна, га	1813.0	5230.0	6706.0	+4893.0
Вироблено на 100 га с-г угідь:				
-валової продукції, тис грн.	178.0	312.8	221.4	+43.4
-товарної продукції, тис грн.	968.0	440.9	399.8	-565.2
-валового прибутку, тис грн.	227.8	83.1	39.7	-188.1
-чистого прибутку, тис грн	168.5	21.0	30.9	-137.6
Витрачено на 100 га с-г угідь:				
-затрати праці, тис люд-год	16.1	5.6	3.8	-12.3
-операційних витрат, тис грн	1080.0	470.0	559.5	-520.5
Енергозабезпеченість, к.с.	267.2	145.4	106.6	-160.6
Фондозабезпеченість, тис грн.	90.1	61.4	68.7	-21.4
Щільність ВРХ, голів	129.1	52.0	36.1	-93.0
Отримано на 100 га с-г угідь:				
-зерна, ц	1528.6	824.4	564.9	-963.7
-молока, ц	5269.4	1929.6	1661.6	-3607.8

Як видно з таблиці, нарощуючи середньорічне поголів'я корів основного стада, утримуючи і підвищуючи середньорічний удій, маючи великі площі сільськогосподарських угідь для вирощування власних кормів, збільшуючи виробничі витрати на 1 голову і в меншій мірі на 1 центнер молока.

Економічно не обґрунтовано і не підлягає об'єктивному роз'ясненню збільшення повної собівартості на 56.2 % більше ніж виробничих витрат на 1 ц, і велика різниця між виробничою і повною собівартістю в 2017 і 2018 роках, що і спричинило збитковість технологічного використання цього виду біологічних активів, які відображаються в складі основних фондів ПСП «Шляховик».

Таблиця 2.19

Ефективність утримання основного молочного стада

Показники	2016	2017	2018	Відхилення 2018 від 2016, +/-	
				од	%
Поголів'я корів, голів	2685	3190	3190	+505	+18.8
Середньорічний удій, кг	4080	3707	4606	+526	+12.9
Виробничі витрати, грн. на 1 голову	4867	4587	6079	+1212	+24.9
Виробнича собівартість 1 ц молока, грн.	119.29	123.79	131.96	+12.67	+10.6
Повна собівартість 1 ц молока, грн.	114.90	175.67	190.97	+76.07	+66.2
Середньо реалізаційна ціна, грн.	150.90	154.04	178.46	+27.56	+18.3
Прибуток (+), збиток (-) всього, тис грн	+4086.3	-2791.0	-1836.0	-5922.3	x
Прибуток (+), збиток (-) на 1 ц, тис грн	+36.0	-21.63	-12.51	-48.51	x
Прибуток (+), збиток (-) на 1 голову, тис грн	+1521.9	-874.9	-575.5	-2097.4	x

Однією з найважливіших характерних засобів праці другої групи те, що вони мають певну енергетичну потужність. Сумарні енергетичні потужності представлені потужностями тракторів, автомобілів, комбайнів, електродвигунів, стаціонарних двигунів, що виражена в кінських силах. В умовах стрімкого збільшення цін на основні засоби, цей показник найкраще характеризує динаміку змін в МТБ.

Як видно з таблиці 2.20, наявні енергетичні потужності збільшились на 3877 механічних кінських сил в 2018 році в порівнянні з 2016, або на 69.8%. в найбільшій мірі змінилась потужність тракторного парку (більше як вдвічі) і двигунів автомобілів. В структурі енергетичних потужностей також

збільшилась питома вага названих засобів виробництва, які в сумі в 2018 році склали 90.5 % всіх наявних потужностей.

Таблиця 2.20

Динаміка і структура сумарних енергетичних потужностей ПСП «Шляховик»

Енергетичні потужності	2016		2017		2018		Відхилення 2018 від 2016	
	мкс	%	мкс	%	мкс	%	мкс	%
Двигуни тракторів	1800	32.4	3360	37.7	3872	41.0	+2072	+115.1
Двигуни комбайнів	420	7.6	300	3.4	300	3.2	-120	-28.6
Двигуни автомобілів	2749	49.5	4668	52.3	4668	49.5	+1919	+69.8
Інші механічні двигуни	132	2.3	132	1.5	132	1.4	-	-
Електродвигуни	454	8.2	457	5.1	460	4.9	+6	+1.3
Усього енергетичних потужностей	6555	100.0	8917	100.0	9432	100.0	+3877	+69.8

На основі даних про загальну кількість енергоресурсів визначаються такі важливі показники як енергозабезпеченість виробництва та енергоозброєність праці. Між рівнем цих показників і кінцевими результатами виробництва існує пряма залежність – з їх підвищенням зростає врожайність культур і продуктивність тварин, збільшується продуктивність праці і прибутки підприємства.

Судячи по показнику енерго- і електрозабезпеченості ПСП «Шляховик» неможна віднести до підприємств з інтенсивним типом розвитку, саме про це свідчить і показник енергоємності виробництва. Він є низьким, але говорити про високий рівень ефективності використання енергетичних потужностей передчасно, оскільки він далекий від оптимального. Тобто, нарощуючи обсяги енергетичних потужностей необхідно в тих ресурсах, які створюють матеріальні блага, досягти їх виробництво до 4 тис грн. на 1 кінську силу. Ще ми можемо відмітити непропорційний рівень забезпеченості виробництва трудовими ресурсами.

Таблиця 2.21

Рівень і динаміка забезпечення і ефективності використання
енергетичних потужностей

Показники	2016	2017	2018	Для підприємств з високим рівнем організації виробництва і інтенсивним типом розвитку	Відхилення 2018 від 2016, +/-
Енергозабезпеченість, мкс/100 га	267.2	145.4	106.7	650-700	-160.5
Енергоозброєність, мкс/люд	32.5	55.4	67.9	50	+35.4
Енерговіддача, тис грн./ 1 мкс	0.66	2.15	2.08	4.0-5.0	+1.42
Енергоємність виробництва, мкс/ тис грн.	1.50	0.46	0.48	2.0-2.5	-1.02
Електрозабезпеченість, кВт/год на 100 га	13.4	5.4	3.7	x	-9.7
Електроозброєність, кВт/год на 1 прац	1.6	2.1	2.3	x	+0.7

Значення тракторного парку в господарській діяльності ССК «Ярославна» важлива, за допомогою тракторів виконуються всі найбільші сільськогосподарські роботи, пов'язані з вирощуванням культур. Крім того, тракторний парк широко використовується на транспортних роботах і обслуговує галузь тваринництва.

Як видно з попередньої таблиці всі абсолютні показники використання технічних ресурсів підвищились, оскільки перш за все, збільшилась абсолютна чисельність тракторів як фізичних одиниць так і в перерахунку на еталонний трактор, майже вдвічі, але ступінь раціональності використання тракторного парку можна визначити за відносними показниками, які ми згрупуємо в третю групу за економічною сутністю.

Показники інтенсивності характеризують напруженість використання тракторного парку протягом року і є вихідними у формуванні показників

його продуктивності . Проте, в ПСП «Шляховик» коефіцієнт використання МТП і кількість відпрацьованих машино-днів одним трактором, як основні показники інтенсивного навантаження на трактори зменшились в деякій мірі. Збільшення площ обробітку ґрунту та підвищення складності технологічних процесів, які мають вищу енергетичну навантаженість, середньорічний виробіток на один умовний трактор збільшився в 2.5 рази і відповідно покращився денний і змінний виробіток.

Таблиця 2.22

Динаміка абсолютних показників роботи тракторного парку

Показники	2016	2017	2018	Відхилення 2018 від 2016, +/-	
				од	%
Середньорічна чисельність фізичних тракторів, шт.	16	28	30	+14	+87.5
Середньорічна чисельність умовних тракторів, шт	24	32.8	42	+18	+75.0
Тракторо-дні перебування в господарстві, т-дні	8760	11972	15330	+6570	+75.0
Загальний виробіток, ум.е.га	15385	45376	65440	+50055	+325.3
в т.ч. по транспортних роботах	1485	6806	13088	+11603	в 7.8р.
Відпрацьовано тракторами					
-машино-днів	4830	6390	7875	+3045	+63.0
-машино-змін	4830	6709	8820	+3990	+82.6

Економічні показники роботи машино-тракторного парку дещо погіршились, собівартість умовного еталонного гектара збільшилась майже вдвічі, на 85.6 %. Витрати палива збільшились у розрахунку на один умовний еталонний гектар зросли на 28 грн або на 138.4 %.

В основному, причиною стало збільшення кількості одиниць потужної техніки і навіть збільшення навантаження площ на один трактор, дозволило частину тракторів своєчасно вивільнити для технічного обслуговування і скоротити тривалість робочого часу МТП.

Таблиця 2.23

Динаміка показників раціональності використання тракторного парку

Показники	2016	2017	2018	Відхилення 2018 від 2016, +/-	
				од	од
Інтенсивності					
Коефіцієнт використання тракторного парку, ум.т.	0.55	0.53	0.48	-0.07	-11.8
Відпрацьовано 1 трактором маш-днів	201.3	194.8	187.5	-13.8	-6.9
Відпрацьовано 1 трактором маш-змін	201.3	204.5	210.0	+8.7	+4.3
Коефіцієнт змінності	1.0	1.05	1.12	+0.12	+12.0
Продуктивності					
Виробіток на 1 ум трактор, ум ет га					
-річний	641.0	1385.4	1558.1	+917.1	+143.1
-денний	3.18	7.10	8.31	+5.13	+161.3
-змінний	3.18	6.76	7.41	+4.23	+1.33
Економічності					
Собівартість 1 ум ет га, грн.	132.25	101.81	76.57	-55.68	-42.1
Витрати палива на 1 ум ет га, грн	32.5	31.9	21.8	-10.7	-32.9

Транспортні роботи в господарстві виконуються в основному автомобільним і в деяких обсягах тракторним транспортом.

Автопарк станом на початок 2019 року в ПСП «Шляховик» представлено 32 вантажними автомобілями, з яких 8 штук бортові (ГАЗ – САЗ 536), КАМАЗ – 7 штук, молоковози – 17 штук.

Витрати на транспортні роботи включаються в собівартість продукції і здорожують її виробництво, тому ефективне використання фондів, втілених в транспортні засоби, зокрема у вантажні автомобілі прямо пропорційно впливає на фінансовий результат операційної діяльності. Загальні показники результатів роботи автотранспорту представлені в наступній таблиці.

Для оцінки і аналізу рівня використання транспортних засобів застосовують ряд техніко-економічних показників, що відображають специфіку транспортного процесу, продуктивність, умови і режим їх роботи.

Таблиця 2.24

Абсолютні показники роботи автотранспорту

Показники	2016	2017	2018	Відхилення 2018 від 2016, +/-
Кількість автомобілів, од	25	32	32	+7
Автомобіле-дні перебування у господарстві, тис авто- днів	9.1	10.9	11.7	+2.6
Автомобіле днів у роботі, тис	6.2	7.1	7.6	+1.4
Автомобіле-тоннодні перебування у господарстві, тис т-днів	1.3	15.6	22.6	+21.3
Час у наряді, тис годин	48.3	55.8	62.4	+14.1
Загальний пробіг, тис км в т.ч. з вантажем	1496.5 897.9	1503.9 977.5	1650.1 1155.1	+153.6 +257.2
Перевезено вантажу, тис тон	88.0	108.3	111.0	+23.0
Вантажообіг, тис т-км	2548.1	3261.6	10389.6	+7841.5
Витрати палива на експлуатацію автомобілів, тон	320	604	566	+24.6

Всі показники використання автотранспорту поділяють на три групи: інтенсивності, продуктивності та економічності.

Як видно з таблиці, інтенсивність використання автомобільного транспорту підвищилась, окрім середньодобового пробігу, що можна пояснити оновленням складу автопарку, та збільшення кількості, тому заданий обсяг робіт виконано за менший кілометровий пробіг, оскільки продукція, яка перевозиться транспортом вирощуються і виробляється не лише на власних потужностях ПСП «Шляховик», а і вирощується в приватних підсобних підприємствах та надавались платні транспортні послуги.

Таблиця 2.25

Відносні показники використання автотранспорту

Показники	2016	2017	2018	Відхилення 2018 від 2016, +/-
Коефіцієнт використання автопарку	0.68	0.65	0.64	-0.04
Коефіцієнт технічної готовності	0.80	0.93	0.87	+0.15
Середня експлуатаційна швидкість, км/год	31.0	27.0	33.0	+2.0
Середньодобовий пробіг, км	241.4	211.8	217.1	-24.3
Середня відстань перевезень тонни вантажу, км	29.0	30.2	93.6	+64.6
Коефіцієнт використання пробігу	0.60	0.65	0.70	+0.10
Прямі експлуатаційні витрати на 100 км пробігу	412.5	536.8	708.6	+296.1
Собівартість 1 т-км	6.52	7.15	8.05	+1.53
Витрати пального на 1 т вантажу	0.37	0.32	0.30	-0.07

Резервами підвищення ефективності транспортних робіт є перш за все вибір транспортного засобу за критерієм мінімізації витрат на тону перевезеного вантажу. На перевезення великих партій вантажу на далеку відстань доцільно використовувати автомобілі підвищеної вантажопідйомності або застосовувати автомобілі-тягачі з причепами, які дають змогу підвищити їх продуктивність на 45-55% і знизити собівартість на 25 %. На короткі відстані і особливо для перевезення сипучих вантажів, економічно вигідніше використовувати автомобілі-самоскиди.

Для підвищення ефективності використання автопарку потрібно забезпечити його раціональну структуру під визначену виробничу програму з урахуванням можливостей надання платних транспортних послуг на сторону.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Лізинг як один з видів відтворення основних виробничих фондів підприємства

Перехід України до ринкової економіки і активне включення в світові господарські зв'язки вимагають відповідного розширення методів комерційної діяльності підприємств і організацій всіх форм власності. Нині гарантований успіх - це не тільки конкурентоздатний товар, а й вдало вибраний спосіб його реалізації. Саме тому в світовій практиці поширилися "нетрадиційні" форми комерційних фінансових взаємовідносин між продавцем і покупцем, де важливу роль відіграють різноманітні посередники: торговельні компанії, інвестиційні і страхові фірми, банки тощо. Однією з таких форм є лізинг. Особливо широке визнання він одержав у зарубіжних країнах за останніх 15-20 років.

Одним із способів відтворення основних засобів також є фінансовий лізинг - особлива сфера підприємницької діяльності, широко розповсюджена за кордоном, – сьогодні розвивається й в Україні. Активне впровадження лізингових операцій завдяки притаманним їм можливостям, зокрема відсутності відволікання оборотних коштів, може дати відчутний поштовх здійсненню структурної перебудови реального сектора економіки, оновленню основних фондів, розвитку малого і середнього бізнесу тощо [5].

Лізинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних або залучених фінансових коштів і полягає у наданні лізингодавцем у виняткове користування на певний строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або переходить до нього у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Лізинг слід розглядати як операцію з розміщення рухомого і нерухомого майна, що спеціально закуповується лізинговою компанією, стає її власністю, але надається в оренду підприємцям з ініціативи лізингоотримувача, тобто після його пропозиції лізинговій компанії придбати у власність визначене майно з метою передачі цього майна йому в оренду. При цьому лізингу властиві такі специфічні риси:

- необхідність для лізингодавця компенсувати усі витрати, пов'язані з придбанням майна у власність;
- забезпечення інвесторів норми прибутку не нижче, ніж за звичайними банківськими кредитами;
- наявність угоди про умови використання майна на весь термін його перебування у власності лізингоотримувача.

На сьогодні в економіці західних країн лізинг став ефективним фактором інвестиційного розвитку, забезпечуючи їх спроможність на світовому ринку.

Його обсяг становить 20 % усієї світової інвестиційної діяльності. Останніми роками обсяги лізингових інвестицій в українську економіку зросли на 30 %. У цілому на частку лізингу в Україні сьогодні припадає 3 % загального обсягу інвестицій. Лізинг має подвійну природу. З одного боку, його можна охарактеризувати як вкладення ресурсів на зворотній основі в основний капітал, що відповідає кредитним відносинам і зберігає сутність кредитних операцій. З іншого боку, оскільки лізингодавець і лізингоотримувач оперують капіталом не в грошових одиницях, а в натуральних, то за формулою лізинг подібний інвестиційному фінансуванню. Таким чином, в економічному значенні лізинг можна розглядати як форму кредиту, що надається лізингодавцем лізингоотримувачу у вигляді майна, яке передане у використання, або формою інвестування в економіку, альтернативною банківській позиці.

У країнах середнього рівня розвитку інтенсивність фінансового лізингу зростає більш високими темпами, ніж у країнах, де лізинг традиційно розвинутий. Він застосовується для високовартісного обладнання [14].

В усьому світі механізм лізингу відіграє важливу роль у стимулюванні залучення інвестицій для придбання нових та оновлення існуючих виробничих фондів. Лізинг є фінансовим механізмом, який дозволяє підприємству, що потребує обладнання, придбати необхідну йому техніку на умовах поступової сплати коштів за рахунок грошових потоків. Лізинг вигідний для всіх учасників тим що:

- лізингоотримувач, за умов обмеженості фінансових ресурсів, а також відсутності належних для забезпечення виконання своїх зобов'язань основних фондів, має змогу отримати необхідне обладнання, яке дозволить збільшити обсяги та покращити якість виробництва, а отже, підвищити прибутковість свого бізнесу;
- лізингодавець зазнає меншого фінансового ризику, ніж банк, який надає кредит на придбання необхідного лізингоотримувачу обладнання бо : 1) лізингодавець залишається власником лізингового акту до кінця дії договору лізингу; 2) контроль за лізинговими актами з боку лізингодавця є більш, ніж з боку банку за активами, що придбані за рахунок банківського кредиту, оскільки лізингодавець проводить регулярний моніторинг наданих ним у лізинг активів;
- виробники обладнання за допомогою лізингового механізму мають можливість розширити ринок збуту [24].

Вся техніка, що передана господарствам у лізинг, знаходиться на гарантійному та післягарантійному технічному сервісі, чим постійно опікується філія. Для цього ми розпочали створювати магазини по реалізації запасних частин та витратних матеріалів, співпрацюємо із основними заводами-виробниками, щоб стати їхнім дилером по реалізації не тільки машин, а й запасних частин і комплектуючих.

Поряд із наданням техніки на умовах фінансового лізингу не менш важливим є завдання по поверненню у Державний бюджет коштів у вигляді лізингових платежів за використання цієї техніки.

Традиційні фінансові послуги, які банки надають підприємствам та організаціям, не завжди допомагають останнім повна розв'язувати свої проблеми. Адже проблеми, частіше за все, пов'язані з оновленням чи вдосконаленням основних фондів підприємств і потребують довгострокових інвестицій. За таких умов перспективним стає лізинговий бізнес.

У сучасних умовах лізинг – це альтернативна форма фінансування, в якій поєдналися орендні відносини, елементи кредитування та фінансування. З позиції банків – це один із шляхів диверсифікації видів банківської діяльності. Завдяки лізинговим операціям банк може значно розширити коло клієнтів та підвищити свою прибутковість.

Звичайно лізингові операції розглядаються як варіант довгострокової оренди. Однак, якщо оренда передбачає у кінцевому підсумку повернення орендованого майна своєму юридичному власнику або збереження за ним права власності на дане майно, то при деяких формах лізингу по закінченню договору можливий перехід права власності від орендодавця до орендаря.

У таких випадках лізингова угода нагадує продаж у розстрочку з тією лише різницею, що власники змінюються не на початку, а наприкінці терміну угоди. Отже, лізинг - це зручна форма фінансування споживача.

Для того щоб більш детально розглянути сутність лізингу розрахуємо вартість обладнання, а саме на прикладі ПСП Шляховк, яке хоче придбати комбайн марки «MDW-527» для польових робіт, під 7% річних по лізингу за 743 267 грн, який є необхідним для діяльності, адже купівля нового обладнання, заміна старого обладнання на більш сучасне модернізоване - для підприємства має велике значення особливо це є передумовою отримання більших прибутків (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Розрахунок вартості обладнання взятого в лізинг

Роки	Сплата вартості лізингу тис. грн.	Вартість на яку нараховується %, тис. грн	Сума %, сплачених по лізингу
1-й рік	148653	743265	52028,6
2-й рік	148653	594612	41622,8
3-й рік	148653	445959	31217,1
4-й рік	148653	297306	20811,4
5-й рік	148653	148653	10405,7
Всього	743265	2229795	156085,6

З даної таблиці видно, що підприємство при купівлі нового комбайна вартістю 743265 грн, під 7 % річних по лізингу, переплатить 156085,6 грн за 5 років і сплатить загальну суму 899350,6 грн.

Але для того щоб порадити підприємству як вигідніше і економніше придбати комбайн можна ще розрахувати його вартість по взятті кредиту в банку під 30 % річних(табл.3.2).

Таблиця 3.2

Розрахунок вартості обладнання взятого в кредит

Роки	Сплата вартості кредиту, тис. грн	Вартість на яку нараховується %, тис. грн	Сума %, сплачених за користування кредитом
1-й рік	148653	743265	222979
2-й рік	148653	594612	178384
3-й рік	148653	445959	133788
4-й рік	148653	297306	89192
5-й рік	148653	148653	44596
Всього	743265	2229795	668939

Дані розрахунки показали, що підприємство переплатить 668939 грн в результаті виплати вартості в кредит під 30% річних, а це є невигідно для діяльності підприємства.

Розглянемо більш детально купівлю комбайна марки «MDW -527» по лізингу і в кредит в наступній таблиці (табл.3.3).

Таблиця 3.3

Порівняння розрахунку по кредиту та лізингу

Роки	Сплата вартості кредиту тис. грн	Сплата вартості лізингу, тис.грн	Сума %, сплачених за користування кредитом	Сума %, сплачених по лізингу
1-й рік	148653	148653	52028,6	222979
2-й рік	148653	148653	41622,8	178384
3-й рік	148653	148653	31217,1	133788
4-й рік	148653	148653	20811,4	89192
5-й рік	148653	148653	10405,7	44596
Всього	743265	743265	156085,6	668939

На основі двох таблиць можна зробити висновок, що найбільш оптимальним варіантом для підприємства є взяття нового модернізованого холодильника в лізинг, адже в цьому разі підприємство переплатить лише 156085,6 грн, що є невеликою сумою витрат для ПСП Шляховик, в той час якщо підприємство візьме комбайн в кредит під 30% річних, то воно переплатить 668939 грн. На нашу думку, підприємству доцільніше взяти комбайн марки «MDW -527» по договору лізингу під 7% річних.

3.2. Шляхи підвищення ефективного використання основних фондів підприємства

Проблема підвищення ефективності використання основних фондів та виробничих потужностей підприємства займає центральне місце в період переходу України до ринкового механізму господарювання. Від її вирішення залежить місце підприємства в системі АПК, його фінансовий стан, конкурентоспроможність у боротьбі за завоювання, збереження і розширення внутрішніх та зовнішніх ринків збуту.

Економічна діяльність підприємств в Україні відбувається в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, що обумовлює необхідність раціонального використання наявних у них основних засобів. Отже, перед підприємствами стають завдання домогтися підвищення використання наявних основних засобів і насамперед їх активної частини, в часі і за потужністю, тобто мова йде про підвищення рівня інтенсивного їх використання. Для вирішення цього завдання та отримання відчутних результатів у діяльності підприємства повинні бути розроблені конкретні засади, спрямовані на поліпшення використання основних засобів, практичне застосування яких дасть змогу використовувати наявні на підприємствах резерви підвищення їх ефективності.

Пріоритетне значення серед таких заходів повинно бути відведено своєчасній заміні і мобілізації морально застарілого устаткування, організації прискореного введення в експлуатацію придбаної нової техніки; удосконаленню організації матеріально-технічного забезпечення підприємств та технічного обслуговування сучасних систем машин; запровадження прогресивних форм організації виробництва і праці; застосування сучасних ефективних систем матеріального стимулювання робітників та інженерно-технічних працівників; залучення інвестиційних ресурсів вітчизняних і зарубіжних інвесторів для модернізації матеріально-технічної бази підприємств; широке застосування лізингових операцій.

Практична реалізація окреслених заходів на підприємствах позначиться на їх економічній діяльності і сприятиме підвищенню інтенсивності виробництва. Зокрема, складаються широкі можливості для прискорення переорієнтації підприємств на випуск нової продукції, яка користується підвищеним попитом у споживачів. Поряд з тим, поліпшення інтенсивного використання основних засобів підприємства є важливою передумовою збільшення обсягів випуску продукції, яка користується попитом на ринку без додаткових капітальних вкладень, що особливо важливо в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів.

Отже, інтенсифікація використання основних засобів підприємств дає змогу значно знизити витрати, пов'язані з моральним зносом машин і устаткування, сприяє прискоренню їх оновлення, що в кінцевому результаті позитивно позначається на фондоозброєності праці працюючих та зростанні її продуктивності. А в кінцевому підсумку зростає і фондівіддача на підприємствах.

Цей процес можна пояснити відповідними розрахунками. Наприклад, якщо в розрахунку фондівіддачі (Фв) обсяг виробництва продукції виразити через добуток чисельності працівників (Т) і продуктивності їхньої праці (П), а вартість основних фондів через добуток чисельності працівників (Т) і фондоозброєності їх праці за умови однозмінної роботи (Фоз), то матимемо таке відношення: $Фв = \frac{ТП}{ТФоз} = \frac{П}{Фоз}$

Виходячи із змісту цього відношення видно, що фондівіддача наявних на підприємстві основних фондів прямопропорційно залежить від продуктивності праці працюючих і обернено пропорційно від її фондоозброєності. Отже, для зростання фондівіддачі на підприємствах необхідно розробляти і застосовувати заходи, які дадуть змогу забезпечувати випередження темпів зростання продуктивності праці порівняно з темпами зростання її фондоозброєності [27].

Серед напрямів підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах чільне місце повинно бути відведено заходам, спрямованим на

поліпшення їх екстенсивного використання. Зокрема, важливе значення повинно надаватися насамперед таким, які спрямовані на підвищення змінності роботи устаткування. Підвищення змінності роботи устаткування є важливим фактором зростання обсягів виробництва продукції і підвищення ефективності використання основних засобів. У зв'язку з цим, на підприємствах необхідно домагатися оптимальної структури складових засобів праці, досягнення пропорцій між робочою силою і відповідними видами машин і устаткування, тобто повинна зростати питома вага прогресивного нового устаткування, удосконалюватись організація функціонування виробничої інфраструктури, що сприятиме поліпшенню технічного обслуговування основних підрозділів підприємства, перерозподілу працюючих в його межах, вивільненню робітників в допоміжних виробництвах і залучення їх після відповідної підготовки до роботи в основних цехах, щоб підвищити змінність наявного у них устаткування [22].

Підвищення коефіцієнтів змінності роботи устаткування підприємства може бути досягнуто шляхом:

- 1) розширення зони багатостаночного обслуговування;
- 2) суміщення професій.

Можливості для розширення зони обслуговування створюються в результаті технічного удосконалення устаткування, підвищення рівня комплексної механізації і автоматизації виробництва.

Підвищенню змінності роботи устаткування повинно сприяти удосконалення його структури, тобто зменшення в його складі тих машин і верстатів, які за своїми технологічними можливостями лише частково завантажені роботою протягом зміни.

Наявність на підприємствах устаткування, яке лише частково використовується у виробничому процесі, не дає змоги протягом строку корисного його використання перенести свою вартість на виготовлювану продукцію (послуги). В результаті матиме місце значна недоамортизація такого устаткування, що негативно впливатиме на економічні показники діяльності підприємства. Досвід діяльності багатьох підприємств показує, що

позбутися надлишку устаткування можна шляхом зміни його структури, наприклад, реалізації або списання застарілих верстатів і машин, придбати нове устаткування, і за рахунок високої продуктивності якого більш повно завантажити все наявне устаткування.

Вирішення проблеми повного завантаження устаткування можливе шляхом розвитку госпрозрахункового кооперування підприємств з метою ефективності використання наявних у них резервів виробничих потужностей. Значного підвищення змінності роботи устаткування можна домогтися шляхом розширення сітки госпрозрахункових організацій, покликаних здійснювати прокат машин і устаткування та інших елементів основних фондів. Такі госпрозрахункові організації скуповують у підприємств зайве устаткування, здійснюють у випадках необхідності їх ремонт і модернізацію і віддають на прокат підприємствам, споживачам.

Від такої діяльності економічну вигоду отримують всі її учасники: підприємства, які продали зайве у них устаткування такій госпрозрахунковій організації, мають змогу отримувати суму коштів значно більшу, ніж у випадку, коли таке устаткування демонтується і підготовлюється для здачі його на металобрухт.

В той же час, підприємства, яким необхідні відповідні види машин і устаткування на свої кошти мають змогу оперативно його придбати і залучити до використання у виробничому процесі, оскільки значна частина таких машин і верстатів перебуває в доброму технічному стані.

Можна виділити такі основні шляхи поліпшення використання основних фондів підприємства а саме:

- 1) Зменшення кількості недіючого устаткування, виведення з експлуатації зайвого і непродуктивного обладнання, швидке залучення у виробництво невстановленого устаткування. Це впливає на суми нарахованої амортизації, обсяги випуску продукції, що, в свою чергу, позначається на витратах її виробництва.

2) Поліпшення експлуатації машин і обладнання в часі(екстенсивне завантаження), яка досягається підвищенням коефіцієнта змінності роботи обладнання. Цей чинник має важливе значення для галузей з перервним режимом роботи. Більш повне завантаження обладнання можливе за умови скорочення простоїв, чого можна досягти вдосконаленням організації виробництва і праці, матеріально – технічного забезпечення.

Підвищення змінності не вимагає додаткових вкладень в основні фонди, а забезпечується використанням внутрішніх організаційних резервів підприємства.

3) Підвищення якості ремонтного обслуговування основних фондів. У галузі організації самих робіт слід дотримуватися принципів раціональної організації виробництва, методів календарного планування та моделювання на базі комп'ютеризації розв'язання практичних завдань.

Також слід підвищити технічний рівень забезпеченості ремонтно–механічних підрозділів підприємства і якості виконання ними ремонтних робіт, посилення мотивації праці.

4) Удосконалення технологічної структури основних фондів з урахуванням тих чинників, які впливають на неї.

5) Використання прогресивних напрямків відтворення основних фондів підприємств через їх реконструкцію, технічне переоснащення, модернізацію. Це супроводжується широким оновленням основних фондів і забезпечує структури інвестицій на користь збільшення затрат на машини, обладнання.

6) Швидке оновлення проектних потужностей, введення в дію нових технологічних ліній, агрегатів, устаткування. Щорічні втрати через надмірне зволікання термінів освоєння проектних потужностей складають мільйони гривень [10].

Основними причинами затягування зазначених термінів є : помилки і дефекти в проектуванні об'єктів, некомплектне введення об'єктів в експлуатацію, перебої з постачанням сировинно – матеріальних ресурсів.

Значного підвищення змінності роботи устаткування можна домогтися шляхом розширення сітки госпрозрахункових організацій, покликаних здійснювати прокат машин і устаткування та інших елементів основних фондів. Такі госпрозрахункові організації скуповують у підприємств зайве устаткування, здійснюють у випадках необхідності їх ремонт і модернізацію і віддають на прокат підприємствам, споживачам.

Важливе значення в підвищенні ефективності використання основних засобів мають соціальні фактори. Так, проведені соціологічні дослідження на ряді підприємств дали змогу виявити низку причин, які негативно впливають на організацію використання активної частини основних засобів в другу зміну. Насамперед, мова йде про незадовільне забезпечення другої зміни необхідним комплексом послуг виробничої інфраструктури (своєчасного ремонтного обслуговування, ритмічного забезпечення робочих місць необхідними матеріалами, інструментом, комплектуючими, транспортними засобами, різними видами енергії), низький рівень організації харчування, медичного обслуговування; недостатність в організації соціально-побутової інфраструктури міст та робітничих селищ; невисокий рівень кваліфікації кадрів, що не дає можливість ефективно використовувати нову техніку.

Поряд з технічними і організаційними факторами важливу роль в підвищенні ефективності використання основних засобів повинні відігравати фактори матеріального стимулювання працівників підприємств, що є досить вагомим фактором підвищення ефективності виробництва [18].

Поліпшення інтенсивного та екстенсивного використання основних засобів підприємств безпосередньо позначається на зниженні собівартості виготовлюваних виробів за рахунок економії на умовно-постійних витратах, а в кінцевому підсумку це дає змогу збільшити прибуток підприємств та підвищити рентабельність їх діяльності.

Аналіз показав наявність суттєвих резервів покращення використання ОФ за рахунок доведення показників стану і руху ОФ до оптимальних

значень, але для цього необхідно збільшити прибутки і погасити заборгованість. Збільшенню прибутків та об'ємів виробництва буде сприяти встановлення нових зв'язків, пошук нових партнерів.

Поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей залежить значною мірою від кваліфікації кадрів, особливо від майстерності робітників, що обслуговують машини, механізми, агрегати й інші види виробничого устаткування.

Творче і сумлінне ставлення робітників до праці є важливою умовою поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей.

Відомо, що від досконалості системи морального і матеріального стимулювання в значній мірі залежить рівень використання виробничих потужностей і основних фондів. Аналіз техніко-економічних показників промислових підприємств, що працюють у нових умовах планування й економічного стимулювання, свідчить, що новий економічний механізм, у тім числі введення плати за виробничі фонди, перегляд гуртових цін, застосування нового показника для визначення рівня рентабельності, створення на підприємствах заохочувальних фондів, сприяють поліпшенню використання основних виробничих фондів.

Будь-який комплекс заходів щодо поліпшення використання виробничих потужностей і основних фондів, розроблювальний у всіх ланках керування промисловістю, повинен передбачати забезпечення зростання обсягів виробництва продукції насамперед за рахунок більш повного й ефективного використання внутрішньогосподарських резервів і шляхом більш повного використання машин і устаткування, підвищення коефіцієнту змінності, ліквідації простоїв, скорочення термінів освоєння знову введених у дію потужностей, наступної інтенсифікації виробничих процесів.

Величезне значення в поліпшенні використання основних фондів і виробничих потужностей має матеріальне стимулювання робітників.

Для ефективного відтворення основних засобів велике значення має амортизація, причому в сьогоdnішніх умовах господарювання, підприємство

саме може обирати метод її нарахування, який буде сприяти зростанню його ефективності.

Досить багато переваг має завищення норм амортизації. Зокрема: прискорення повернення авансованого капіталу; прискорення оборотності капіталу; збільшення чистого грошового потоку; збільшення суми щорічної амортизації; створення можливості формування резервного фонду для розширеного відтворення засобів праці; послаблення впливу морального зносу; створення можливості прискорення відновлення засобів праці.

Але, варто зауважити, що використання прискорених методів амортизації є доцільним лише за умови, що зростання собівартості продукції за рахунок амортизаційних відрахувань не буде перевищувати реалізаційних цін на неї. В іншому випадку, через необхідність збільшення цін, продукція стає неконкурентоспроможною, що в результаті погіршує фінансові показники діяльності підприємства. Крім того, необхідно забезпечити цільове використання коштів амортизаційного фонду [15].

Підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та кращого використання діючих основних фондів і виробничих потужностей підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтриманню належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого, — дозволяють збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої ваги амортизації та витрат на обслуговування виробництва і його управління, підвищувати фондівіддачу і прибутковість.

Позитивно на ефективність використання основних виробничих фондів впливає збільшення обсягу виробництва продукції, чого можна досягнути за рахунок:

- 1) введення в дію нових основних фондів і виробничих потужностей;
- 2) поліпшення використання діючих основних фондів і виробничих потужностей.

Значним резервом збільшення продуктивної роботи виробничого устаткування є максимально можливе скорочення його простоїв.

Це спричинюється: неузгодженістю пропускнуї спроможності окремих цехів і дільниць; незадовільною організацією технічно-профілактичного обслуговування та ремонту устаткування; відсутністю робітників тих чи інших професій; перебоями у забезпеченні виробами, оснащенням, пристроями, підйомно-транспортними засобами тощо.

Збільшення часу роботи устаткування можна досягнути за рахунок:

1) постійної підтримки пропорційності між окремими групами устаткування на кожній виробничій ділянці та між цехами підприємства в цілому;

2) поліпшення обслуговування основних фондів, удосконалювання організації виробництва і праці, що сприяє правильній експлуатації устаткування, недопущенню простоїв і аварій, здійсненню своєчасного і якісного ремонту;

3) скорочення сезонності в роботі підприємств промисловості, підвищення змінності роботи підприємств.

Разом із цим, необхідно більше уваги звернути на розвиток спеціалізації виробництва і технічного переозброєння діючих підприємств.

Для підвищення ефективності використання та відтворення основних виробничих фондів, необхідно інтенсивніше використовувати створений виробничий потенціал, добиватися ритмічності виробництва, максимального завантаження обладнання, значно підвищувати змінність його роботи і на цій основі підвищувати продуктивність кожної одиниці обладнання.

Основними напрямками підвищення ефективності використання основних виробничих фондів підприємства є такі:

- екстенсивний, до якого належить в основному збільшення часу роботи основних

виробничих фондів.

- інтенсивний, до якого належить підвищення віддачі засобів праці на одиницю часу.

Найважливіші шляхи підвищення ефективності використання основних активів підприємства:

- поліпшення складу, структури і стану основних фондів підприємства;
- удосконалення планування, управління і організації праці та виробництва;
- зниження фондомісткості, підвищення фондовіддачі та продуктивності праці на підприємстві;
- підвищення та розвиток матеріального та морального стимулювання праці.

Однією з головних умов підвищення ефективності відтворювальних процесів є оптимальність термінів експлуатації основних фондів, і передусім активної їх частини, відповідно до первинного технологічного призначення. При цьому як скорочення, так і подовження терміну експлуатації по-різному впливають на ефективність відтворення та використання знарядь праці.

Скорочення термінів експлуатації основних фондів, з одного боку, уможливорює прискорення їх оновлення, зменшення морального старіння, зниження ремонтноексплуатаційних витрат, а з іншого, — зумовлює зростання собівартості продукції за рахунок амортизаційних сум, потребує більших за обсягом інвестиційних ресурсів для нарощування виробничих потужностей машинобудування.

Подовження періоду функціонування основних фондів дає змогу зменшити обсяг щорічної заміни спрацьованих засобів праці й за рахунок цього спрямовувати більше ресурсів на розширене відтворення, але при цьому знижується загальна продуктивність діючих основних фондів [22].

Терміни експлуатації машин і устаткування мають бути оптимальними, тобто такими, що забезпечують найменші витрати суспільної праці на їх виготовлення і використання у виробничому процесі протягом усього періоду їх функціонування.

Найістотніше на економічно доцільний термін експлуатації впливають щорічні амортизаційні відрахування та середньорічні ремонтні витрати. Це дає можливість застосувати на практиці дуже простий метод оптимізації термінів експлуатації шляхом мінімізації сумарної величини цих економічних показників використовуючи графічний спосіб.

Розширити відтворення основних фондів можна за допомогою таких заходів:

- технічного переозброєння діючого підприємства;
- реконструкції виробництва;
- розширення виробничих потужностей підприємства;
- нового будівництва технологічно завершених виробничих потужностей та підрозділів підприємства.

Досліджуваному підприємству необхідно прийняти якийсь стратегічне рішення щодо виходу управління із скрутного становища, бо йому загрожує подальше погіршення фінансового стану, переходу виробництва у стан збитковості. Тому для подальшого покращення результатів виробничої діяльності підприємству необхідно ефективніше використовувати основні фонди. Покращення використання основних фондів здійснює суттєвий вплив на всі основні показники. Тому подальше підвищення ефективності виробництва в багатьох випадках визначається їх раціональним використанням.

Можна запропонувати такі заходи щодо покращення використання основних фондів в ПСП:

- оновлення основних фондів;
- використання обладнання, що відповідає конкретним виробничим умовам;
- збільшення питомої ваги діючого обладнання;
- підвищення продуктивності діючого обладнання;
- підвищення степені їх завантаження, особливо активної частини;
- прискорення і ефективне проведення ремонтних робіт;

- використання прогресивного обладнання, сучасних технологій;
- збільшення питомої ваги активної частини основних фондів;
- покращення організації праці і виробництва.

3.3. Шляхи удосконалення амортизаційної політики підприємства і держави

На сьогодні норми амортизації на промислових підприємствах мізерно малі. Закон вводить таку схему погашення вартості основних засобів, при якій їхнє просте відтворення неможливе. Це змушує підприємства направляти інвестиції не на розширення виробництва, а на підтримку працездатності наявних основних засобів. У зв'язку з включенням витрат на поточні і капітальні ремонти в первісну вартість залишкова балансова вартість об'єкта не тільки не дорівнює нулю, а й залишається рівною вартості нового чи перевищує її. Це і є результат недосконалості діючої системи нарахування амортизації.

Недоліки діючої системи очевидні:

- нарахування амортизації не на повну первісну вартість основних фондів, а на її частину – залишкову вартість. Це приводить до регресу – запланованому зменшенню суми і штучному збільшенню періоду нарахування амортизаційних відрахувань;
- нарахування амортизаційних відрахувань основних фондів станом не на місячну, а на квартальну дату, у той час, як рух основних фондів, визначення розміру прибутку і нарахування податків здійснюються щомісяця;
- нарахування групових норм амортизації – це пережиток нормативного методу соціалістичного бухгалтерського обліку, оскільки зношується кожен конкретний об'єкт;

- включення у вартість для нарахування амортизації витрат на капітальний ремонт та інші “поліпшення” основних фондів, що спотворює і вартість основних фондів, і величину амортизаційних відрахувань;

- нарахування амортизації після закінчення нормативного терміну служби основних фондів [29].

Діюча амортизаційна політика не враховує зв'язки між зносом і амортизацією. Державні органи не розраховують нормативний термін експлуатації, а встановлюють річну норму амортизації. Єдиною перевагою методу є максимальне врахування інтересів бюджету. Норми амортизації ні технічно, ні економічно не обґрунтовані.

Очевидно, що норми амортизації повинні відповідати терміну служби техніки, повинні враховувати особливості окремих виробництв, режим роботи устаткування, вплив агресивного середовища і кліматичних умов. При зміні режиму роботи основних засобів необхідно коригувати єдині норми амортизації за допомогою корегуючих коефіцієнтів, застосування яких було актуально до 1990 року.

Позитивний досвід ефективності формування загальнодержавної “відтвореної концепції” доцільно підкреслити в історії виходу США з економічної кризи 30-х років. Досвід США свідчить про те, що підйом виробництва можливий тільки на базі радикально оновленого устаткування. Для цієї мети були мобілізовані значні фінансові ресурси, близько 40% яких склали амортизаційні відрахування, отримані в результаті прискореної амортизації. Інші інвестиції покриті акціонерним капіталом і довгостроковими кредитами банків.

Тому найбільш яскравим і доречним буде приклад США в області здійснення амортизаційної реформи, а також їхній досвід у реформуванні системи оподаткування 1986 року [30].

США в питаннях бухгалтерського обліку дотримують традиційно сформованої методології і принципів і не схильні піддаватися частим змінам і переглядам відповідні нормативні документи в цій області. Система

бухгалтерського обліку цілком відповідає міжнародним стандартам, а тому такий консерватизм лише вітається.

Амортизація в США являє собою процес розподілу вартості активів на звітні періоди, протягом яких можна чекати одержання прибутку. Загальноприйнятого методу амортизації в бухгалтерському обліку не існує. Підприємства самостійно вибирають використовувані методи амортизації, керуючись, насамперед, економічною сутністю активу, що амортизується.

Законом для об'єктів основних засобів було закріплене нарахування амортизації для цілей оподаткування по методу прискореного відновлення, тобто нарахування амортизації виходячи з первісної вартості об'єкта по нормах, диференційованим по роках експлуатації. Цей метод найбільше повно врахував інтереси виробництва і бюджету. По-перше, державою встановлені терміни експлуатації основних засобів, тобто за визначений час амортизується 30% їхньої первісної вартості. По-друге, річні норми амортизаційних відрахувань згладжені порівняно з іншими методами прискореної амортизації, що балансує надходження в бюджет.

В Україні на сьогоднішній день метод зменшення залишку, що збігає за принципом із системою ACRS, застосовується одночасно в податковому і бухгалтерському обліку. Однак природа цього методу, продиктована податковим законодавством, набагато інша, і він не має обмеження в часі. Змінити сформовану ситуацію може перехід до нарахування амортизації в бухгалтерському обліку згідно П(с)БО 7 “Основні засоби” за методом, що підприємства встановлюють самостійно, керуючись можливістю одержання економічних вигід від конкретного об'єкта основних засобів і розподілу цих вигід у часі. Одночасно необхідно прийняти Податковий кодекс з обґрунтуванням у ньому методів амортизації основних способів з метою оподаткування [33].

Впровадження комплексу вищенаведених заходів амортизаційної політики дозволить вивести з кризи вітчизняну промисловість і збільшити поповнення бюджету держави без необхідності вилучення амортизаційних

відрахувань підприємств за допомогою понижуючих коефіцієнтів та інших неадекватних заходів.

Для більшості підприємств у 1995-1996 роках механізм прискореної амортизації не знайшов широкого застосування. Так, в металургії цим механізмом скористалися близько 12 відсотків підприємств, у машинобудуванні – всього сім підприємств, в оборонному комплексі тільки одне. У галузях транспорту, зв'язку, будівельного комплексу, харчової промисловості прискорена амортизація не застосовувалася взагалі.

Отже, для застосування прискореної амортизації необхідні відповідні передумови, наявність механізму перерахування розумних амортизаційних відрахувань на собівартість продукції. Тільки тоді прискорена амортизація може принести ефект і стати діючою пільгою для підприємства.

Найбільше широко прискорена амортизація стала застосовуватися при операціях лізингу. Однак варто враховувати, що проекти придбання устаткування по лізингових схемах, як правило, більш ефективні в порівнянні з іншими інвестиційними проектами. Це дозволяє більш швидкими темпами збільшувати собівартість продукції, що випускається, а виходить, скорочувати оподаткований прибуток. І в цьому - велика пільга для учасників лізингових операцій. Крім того, власнику лізингового майна потрібні додаткові гарантії своєчасного повернення лізингових платежів. Прискорена амортизація вирішує і ці питання.

Ми вважаємо, що державна амортизаційна політика повинна мати визначену стабільність, бути передбачуваною. Після введення з 1 січня 2005 року нових норм амортизації, доцільно дати можливість підприємствам пристосуватися до цих умов, виявити їхні достоїнства і недоліки, узагальнити накопичену інформацію і тільки після цього приймати рішення. Пільги не повинні нав'язуватися. Якщо держава визнала, що підприємствам надана можливість у залежності від їх бажань, від ефективності угод використовувати при лізингу механізм прискореної амортизації, відмінний

від загального порядку, то нерозумно цей порядок змінювати, не встигнувши закінчити раніше укладені угоди.

Відповідно до програми реформування бухгалтерського обліку в Україні за останні роки було прийнято кілька важливих правових актів, що регулюють облік основних засобів

Однак після роз'яснень, що пізніше вийшли, і інструкцій стало ясно, що число інструментів для впливу на основні засоби збільшилося незначно. Але можливості впливу на амортизаційну політику в підприємства з'явилися.

Амортизація і чистий прибуток є джерелами інвестиційних коштів. В умовах істотного зниження прибутковості бізнесу і можливостей довгострокового кредитування амортизація стає ледь не основним джерелом інвестицій.

Отже, амортизація є важливим внутрішнім джерелом для інвестицій на підприємстві. Основний фактор, що впливає на привабливість того чи іншого джерела інвестицій (способу нарахувань амортизації в даному випадку) - це фактор часу, що, як відомо, має свою ціну [9].

Оскільки вартість основних фондів, що здобуваються підприємством, можна розглядати в якості його капіталовкладень, то відшкодування цих вкладень через механізм амортизації можна розглядати як процес окупності капіталу. У цьому випадку швидкість амортизації майна економічно можна інтерпретувати як швидкість оборотності цього капіталу за рахунок амортизаційних відрахувань на всьому періоді використання амортизуемого майна. І чим вона вище, тим ефективніше використання вкладеного капіталу.

У багатьох країнах перегляд облікової політики основних засобів і введення прискореної амортизації поряд зі зниженням ставки податку з прибутку проводився з метою стимулювання інвестиційного процесу. Німецьке і японське післявоєнне чудо багато в чому було засновано на цих мірах.

З методів стимулювання інвестиційної активності самих підприємств у післявоєнний період у ФРН найбільш значимому минулому пільги по

податку з прибутку і прискорена амортизація основних засобів. У результаті в перші післявоєнні роки частка «самофінансування» за рахунок росту нагромаджень складала близько 60% інвестицій в економіку ФРН у цілому і близько 70% - інвестицій у промисловість. При цьому біля половини цих інвестицій здійснювалося за рахунок засобів отриманих від прискореної амортизації основного капіталу.

Прийнятий у 1952 році у ФРН закон дозволяв амортизувати протягом перших двох років до 48% первісної вартості основного капіталу.

У післявоєнній Японії також значну роль у збільшенні обсягів приватних інвестицій в економіку зіграла політика прискореної амортизації основного капіталу. У 1949/50 - 1954/55 роках 23,3% всіх інвестицій у японську економіку являли собою засобу від амортизаційних відрахувань.

Основні виробничі фонди з кожним роком без постійного відновлення стають усе більш зношеними. У Росії в даний час машини й устаткування зношені більш ніж на 60%. З всіх основних виробничих фондів приблизно половина приходить на цілком зношені основні фонди. В умовах скорочення обсягів виробництва старіння основних фондів не настільки відчутно, однак з початком його росту будуть потрібні величезні інвестиції для відновлення необхідної виробничо-технічної бази. Саме відсутні потужності можуть стати серйозним фактором, що стримує економічний підйом. Проблема зношеності основних фондів порозумівається в першу чергу важким економічним становищем, але також і невідповідністю реальної економічної ситуації норм амортизації, що застосовуються, що найчастіше мають потребу в перегляді чи коректуванні.

Відповідно до чинного законодавства підприємствам дозволено застосовувати коефіцієнти прискорення амортизації, а в ряді випадків можливе призупинення нарахування амортизації (наприклад, при реконструкції і модернізації основних засобів за рішенням керівника підприємства, а також при перекладі їхній на консервацію).

З появою вищенаведених способів нарахування амортизації по однорідних об'єктах основних засобів у підприємства з'явилося право вибору того чи іншого способу в залежності від його фінансово-економічного стану.

Однак же, хоча зміни і введені й описані нові способи, застосовуватися вони можуть тільки для цілей бухгалтерського обліку. Для оподаткування можна використовувати тільки Єдині встановлені норми амортизаційних відрахувань.

Тобто на даний момент в області амортизації з позиції оподаткування все залишається як і раніше. Але це зараз, у даний момент. Амортизаційна політика розробляється і приймається на роки вперед. І від її характеру буде залежати, зокрема, і оподаткування підприємства в майбутньому.

Варто звернути увагу, що якщо сума нарахованих амортизаційних відрахувань за даними бухгалтерського обліку менше суми амортизації, прийнятої для цілей оподаткування, то коригування оподаткованого прибутку не передбачений [31].

Коротко розглянемо, як проводиться моделювання при розробці амортизаційної політики. Проводиться аналіз грошових потоків від нарахування амортизації різними методами, динаміка введення-вибуття основних фондів, оподаткування і моделюються різні варіанти стану підприємства в залежності від застосування тих чи інших методів.

Як критерій може використовуватися кілька показників: зниження собівартості і, відповідно, ріст рентабельності чи зниження оподаткування, збільшення амортизаційного фонду. Можуть також використовуватися й інші показники, наприклад «частка збільшення поточної вартості сумарного грошового потоку стосовно поточного вартості грошового потоку лінійної неприскореної амортизації майна» .

Оскільки спосіб амортизаційних відрахувань змінює і прибуток, то як показник економічної ефективності необхідно розглядати динаміку суми амортизації і чистого прибутку в часі, і оцінка такого ефекту повинна

проводиться в часі з деяким дисконтом, що залежить від далекості терміну одержання доходу від поточного моменту.

Амортизаційні відрахування відносяться на собівартість і для підприємства складають неоподатковуваний грошовий приплив коштів. Відповідно, при зменшенні частки амортизаційних відрахувань відбувається збільшення оподаткованого прибутку підприємства.

Зрозуміло, в такому моделюванні є й обмеження. Не можна розглядати економічні вигоди підприємства, пов'язані з максимально можливим прискоренням амортизаційних процесів. Економічні умови господарювання мають свої обмеження для такої максимізації, і головне - таке обмеження - це величина прибутку.

Таким чином, оптимальна амортизаційна й облікова політика повинні визначатися на основі комплексного підходу виходячи з конкретних економічних умов діяльності конкретного підприємства (як поточних, так і прогнозованих).

Отже, можна зробити висновок: за допомогою дозволених законодавством методів амортизації основних виробничих фондів підприємство може досягати поставлених економічних цілей. Таких як, наприклад, збільшення фонду амортизаційних відрахувань, якнайшвидше списання морально застарілого устаткування, зниження оподаткування і відновлення основних фондів.

ВИСНОВКИ

В даній кваліфікаційній роботі подано аналіз діяльності ПСП «Шляховик» за період 2015-2018 рр. На основі аналізу виробничо-організаційної структури підприємства, основних технологічних показників та показників ефективності використання основних фондів можна зробити наступні висновки. Підприємство знаходиться в сприятливій економіко-географічній зоні, де є всі умови для прибуткового виробництва сільськогосподарської продукції.

В господарстві склалася зерново-молочна спеціалізація. Галузь тваринництва в повній мірі забезпечена кормовими ресурсами. Рослинництво забезпечується органічними добривами. Підприємство в достатній мірі забезпечена трудовими ресурсами.

На підприємстві відбулося збільшення фонду оплати праці на 30,6 %, причиною збільшення є скорочення штатних працівників, збільшення виробленої валової продукції на 1 робітника на 30,7 %, , так як покращились умови праці, покращилось стимулювання працівників(збільшення заробітної плати). Але в той же час чисельність працівників у 2018 році порівняно з 2015 роком зменшилась на 42 особи. Це пояснюється скороченням штату працівників у зв'язку з кризою .

У 2018 році порівняно з 2015 роком збільшилась інтенсивність вибуття основних фондів на 0,03 % на що вказує коефіцієнт вибуття. Але за цей час відбулось зниження частки введених нових основних фондів, про що свідчить коефіцієнт оновлення, та зниження коефіцієнту придатності, причиною якого є знос обладнання, не вкладання коштів в нове обладнання. І тому даний факт є негативним явищем у розвитку підприємства. Для того щоб покращити стан ситуації яка склалася на підприємстві, воно повинно збільшити обсяг як власних, так і залучених інвестицій в придбання нових основних засобів або капітальний ремонт вже існуючих.

Чистий прибуток підприємства зменшився на 61,5% у зв'язку зпідвищенням податків. Тривалість обороту у 2018р. зменшилась на 15,6 %, що досить позитивно впливає на діяльність підприємства, адже чим меншою є тривалість обороту оборотних коштів тим менше потрібно оборотних коштів.

Аналіз показав наявність суттєвих резервів покращення використання ОФ за рахунок доведення показників стану і руху ОФ до оптимальних значень, але для цього необхідно збільшити прибутки і погасити . Збільшенню прибутків та об'ємів виробництва буде сприяти встановлення нових зв'язків, пошук нових партнерів.

Що стосується стану основних засобів, то аналіз показав, що значна частина основних засобів відпрацювала свій нормативний термін використання та потребує заміни або значних капітальних вкладень на проведення ремонтів і реконструкцій.

Зазнали змін і показники ефективності основних фондів. Так середньорічна вартість основних фондів зменшилась у 2018 році в порівнянні з 2015 на 511 тис.грн. Показник фондозабезпеченості зріс на 8,6%. Це відбулося за рахунок зменшення вартості основних засобів. Показник фондоозброєності збільшився на 88,7%. Якщо в 2015 році фондоозброєність склала 56,8 тис.грн, то в 2018 році цей показник складає 107,2 тис.грн. Вирішальним фактором який вплинув на зміну фондоозброєності стала зміна чисельності працівників.

Рентабельність основних фондів знизилась на 0,4 % , що свідчить про недоцільне використання основних засобів, неефективність роботи підприємства.

Зменшилась сума капітальних інвестицій підприємства у 2018 році, особливо на придбання основних засобів, на придбання нематеріальних активів зменшилась сума на 53,8%, сума амортизаційних відрахувань у період 2015 – 2018 р.р. знизилась на 15,5 %.

Можна сказати, що на даному підприємстві оновлення основних фондів є

низьким, про що свідчить низький коефіцієнт оновлення, що в свою чергу призводить до скорочення виробництва, збільшення витрат на виробництво продукції, тобто не може йти ніяка мова про економію сировини, енергії і т. п.

Данному господарству можна запропонувати наступні напрямки поліпшення використання основних фондів:

- Удосконалення структури основних виробничих фондів
- Забезпечення оптимального співвідношення основних і оборотних фондів
- Економічне витрачання матеріальних ресурсів
- Забезпечення належного зберігання засобів виробництва
- Впровадження комплексної механізації, автоматизації і передових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року.-К.: Право, 1996.- 28с.
2. Закони України з питань агропромислового комплексу. Верховна Рада України IV скликання (інформаційне видання)/ За заг. ред. Голови Комітету ВР України з питань аграрної політики та земельних відносин І.Томича. – К.: Авіцена, 2006. – 408с.
3. Збірник Законів України про охорону праці. К.: Вікар, 2002. - [Офіційне видання]
4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.99 № 1105-XIV, Ж. „Налого і бух облік” № 4, 2000. - [Офіційне видання]
5. Закон України "Про Цивільну оборону України" ВРУ № 297-XII. — К., 2003.
6. Закон України "Про правові засади цивільного захисту" від № 135 IV, 24 червня 2004. — К., 2004.
7. Закон України "Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру" № 1809-III. — К., 2000.
8. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 р. // ВВР. — 2011. — № 26. - С. 218.
9. Закон України « Про охорону прав на сорти рослин» // ВВР. – 1993.- №21.- ст.218.
10. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств/ В.Г Андрійчук// Екон. Підпр.-2002. – С.245-249.
11. Андрійчук В. Г., Боброва О. Г. Обґрунтування методики оцінки процесу відтворення основних фондів // Агроінком. — 2009. — № 7.
12. Борисова Вікторія Анатоліївна. Економічне відтворення природного ресурсного потенціалу АПК [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / В. А. Борисова. – Миколаїв, 2003. – 39 с.
13. Бутнік-Сіверський О.Б. Економіка інтелектуальної власності. / О.Б. Бутнік-Сіверський // Конспект лекцій для студентів спеціалістів 7.000002 “Інтелектуальна власність”, - К.: 2011, - 296 с.
14. Волинський В.П. Аналіз основних засобів /Волинський В.П. // Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств: Підручник. – К., 2009. – 250с.
15. Володіна С. А. Проблеми питання обліку основних засобів/ С.А. Володіна //ВісникСНАУ:Фінанси і кредит. – 2007.- Вип.2. – С.462-465

16. Демчук Н.І. Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. - №7. – С.8-10.
17. Іваннікова Г.О. Економічний аналіз основних фондів в АПК та шляхи їх оновлення / Г.О. Іваннікова // Вісник Сумського ДАУ. Сер. Фінанси і кредит. – 2007. - №2. – С.22-24.
18. Єгоров І.Ю. Науковий та інноваційний потенціал України у міжнародних статистичних порівняннях: [монографія] / І.Ю. Єгоров, І.А. Жукович, Ю.О. Рижкова. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. – 156 с.
19. Колишкіна Н.І. Особливості інвестиційної діяльності в сільському господарстві // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. - №13. – С.9-11.
20. Костенко В.В. Удосконалення обліку основних фондів – необхідність здійснення процесів відтворення./ В.В. Костенко // Статистика України. – 2009. - №1. – С.73-75.
21. Левченко В. І., Бондаренко М. П., Штукін М. О. Науково обґрунтована система ведення сільського господарства Сумської області / В. І. Левченко, М. П. Бондаренко, М. О. Штукін та ін. – Суми: Козацький вал, 2011. – 662 с.
22. Лончакова В. Поліпшення основних фондів. Весь бухгалтерський та податковий облік. / В. Лончакова // Все про бухгалтерський облік. – 2008. - №82. – С.4-7.
23. Мазуркевич І. О. Особливості формування складу та структури основних засобів підприємств/ І.О. Мазуркевич.// Формування ринкових відносин. – Київ., - 2008. – С. 93-97
24. Машини та обладнання АПК [Електронний ресурс] : конспект лекцій для студ. 2 курсу напряму підготовки 6.100101 «Енергетика та електротехнічні системи в агропромисловому комплексі» денної форми навч. / укл. : М. Я. Довжик, В. М. Зубко. - Суми : СНАУ, 2011. – 84 с.
25. Мельник В.М. Аналіз використання основних виробничих фондів. // Мельник В.М. Основи економічного аналізу. – Навч. посібник. – К., «Кондор» - 2009. – С.55-66.
26. Ривак О.С. Інвестиційна діяльність в агропромисловому комплексі України // Економіка АПК. – 2008. - №1. – С. 76-84.
27. Назарбаева Р. Улучшение основных средств. / Р. Назарбаева // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. - №17, сен. – 2007. – С.7-10.
28. Несветова С. В. Формування і реалізація інвестицій в галузі АПК [Електронний ресурс] / С. В. Несветова, А. І. Мельниченко // Вісник Сумського національного аграрного ун-ту : науковий журнал. – Сер. «Економіка і менеджмент» / Сумський НАУ. – Суми, 2010. – Вип. 5/1(39). – С. 85-89.
29. Основні засоби: [Весь номер присвячений темі] // Все про бух. облік. – 2011. - №32. – С.4-62.

- 30.Пасько О.В. Відтворення основних засобів аграрних підприємств (на прикладі Сумської області) [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / О. В. Пасько. - Суми, 2005. - 15 с.
- 31.Петрович Й.М., Кій А.Ф., Семенов О.М. Економіка підприємства: Підручник / Й.М. Петрович, А.Ф. Кій, О.М. Семенов // Львів – Новий-Світ, 2004. - 680с.
- 32.Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: Підручник / С.Ф. Покропивний // Київ, КНЕУ - 2011. - 528с.
- 33.Попович П.Я. Економічний аналіз суб'єктів господарювання: Підручник / П.Я. Попович // Тернопіль, «Економічна думка», 2012.- 319с.
- 34.Протопопова В.О., Полянський А.Н. Економіка підприємства: Підручник / В.О. Протопопова, А.Н. Полянський // Київ - ЦУЛ – 2012. - 431с.
- 35.Полятикiна Л. І. Методологічні основи використання та удосконалення структури джерел відновлення основних фондів. / Л.І. Полятикiна // Вісник СНАУ:Фінанси і кредит. – 2008.- Вип.1. – С.175-180
- 36.Руснак П.П. Економіка сільського господарства/Підручник./П.П. Руснак, В.В. Жибко, М.М. Рудий, А.А. Чалий.; За ред. П.П. Руснака.– К.: Урожай, 2010.–С.5-8.
- 37.Савицька Г.В.. Аналіз використання основних засобів. //Г.В. Савицька// Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. – К.,«Знання» - 2009. – С.178-203.
- 38.Строченко Н.І., Мазій І.М. Капітальні вкладення в народне господарство України: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / Н. І. Строченко, І. М. Мазій // Вісник Сумського національного аграрного ун-ту : науковий журнал. – Сер. «Економіка і менеджмент» / Сумський НАУ. – Суми, 2010. – Вип. 6/1(41). – С. 143-146.
- 39.Фіщук О.М. Організаційно-економічні аспекти підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва // Збірник наукових праць Луганського НАУ. Сер. Економічні науки. Вип. 14. Т.1: мат. міжнародної науково-практичної конференції// О.М.Фіщук. 2012 – С. 67-68.
- 40.Чуб, Юлія Володимирівна. Управління нематеріальними активами підприємств АПК [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / Ю. В. Чуб. - Суми, 2010. - 20 с
- 41.Ярошенко І.Ф. Безпека життєдіяльності в інженерних рішеннях / І.Ф. Ярошенко // Навчальний посібник - Суми. Видавництво "Довкілля", 2010. - 390 с.
- 42.Офіційний сайт Головного управління статистики в Сумській області <http://www.sumy.ukrstat.gov.ua>

43. Теория и практика антикризисного управления / Под ред. С. Х. Беляева, В. И. Кошкина. М.: Закон и право, ЮНИТИ, 2006.
44. Фалмер Р. Энциклопедия современного управления (в пяти томах). Т. 1.- М.: ВИПКЭнерго, 2002. - 168 с.
45. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник- Под ред. Е. С. Стояновой.- М.: Перспектива, 2006. - 251с.
46. Хентце Й. Основные идеи стратегического менеджмента // Проблемы теории и практики управления.- 1989.- №2.- с. 34-38.
47. Шершньова З.Є., Оборська С.В. Стратегічне управління: Навч. Посібник. - КНЕУ, 1999. - 384 с.
48. Экономическая стратегия фирмы: учебное пособие / Под ред. А.П. Градова.- Санкт-Петербург:Специальная литература, 2005.- 414с.
49. Гармонизация социально-экономического развития как магистральное направление повышения конкурентоспособности современного государства / под.ред. Емельянова С.Г., Минаковой И.В. – Орёл: АПЛИТ, 2011. – 344 с.
50. Мішенін Є.В. Еколого-економічна безпека аграрного землекористування: концептуальні орієнтири та організаційні механізми /Є.В. Мішенін, І.Є.Ярова, О.М.Дутченко// Збалансоване природокористування. – 2017. - №2.- С.145-151.
51. Мішенін Є.В. Стале землекористування у контексті забезпечення продовольчої безпеки: національні та глобальні аспекти / Є.В. Мішенін, О.М. Дутченко, І.Є. Ярова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». 2015.- № 4 (63) – С. 8-14.
52. Ярова І.Є. Інституційні та еколого-економічні засади розвитку природогосподарського підприємництва / І.Є. Ярова, Н.В. Мішеніна, О.М. Дутченко, Г.А. Мішеніна // Збалансоване природокористування.-2016.-№ 1 – С. 21-29.
53. Дутченко О.М. Інтегровані бізнес-підприємницькі структури кластерного типу в системі конкурентоспроможного розвитку регіону / Дутченко О.М., Мішеніна Н.В., Мішеніна Г.А. // Сучасні механізми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки: монографія / [Л. В. Кривенко, Є. В. Мішенін, М. І. Макаренко та ін.] / за заг. ред. д-ра екон. наук Л.В. Кривенко. – Суми : Сумський державний університет, 2018. – С. 149-169.
54. Mishenin, Ye.V, Yarova, I.Ye., Dutchenko, O.M., Mishenina, N.V. Conceptually-innovative directions and organizational mechanism for providing the environmental and economic safety of agrarian nature management/ National Security & Innovation Activities: Methodology, Policy and Practice: monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics V. Omelyanenko, Ph.D in Technical Sciences, Assoc. Prof. Yu. Ossik. – Ruda Śląska : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium, 2018 – P. 242-249

55. Мішенін Є.В. Соціально-економічна ефективність розвитку екологічно-чистих виробництв в агропромисловій сфері України / Є.В. Мішенін, О.М. Дугченко, Г.А. Мішеніна // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». - 2017. - № 12 (74) – С. 147-151
56. Бурлакова, І. М. Еколого-економічний потенціал використання біогазових технологій у сільському господарстві [Текст] / І. М. Бурлакова, О.В. Кубатко, Є. І. Зябіна // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2013. – № 4. – С. 19–25.
57. Дерев'яно Ю. М. Соціальна та солідарна економіка: поняття та сутність, досвід та перспективи / Ю. М. Дерев'яно, Л. Г. Мельник, О. В. Кубатко // Mechanism of Economic Regulation. - 2014. - № 3. - С. 89-98. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mre_2014_3_12
58. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378 с. (<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>)
59. Економіка підприємства: Підручник / За ред. Л.Г. Мельника. – Суми: Університетська книга, 2004. – 630 с.
60. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с
61. Карінцева О.І. Науково-методичний підхід до оцінювання екологічного ризику різних видів економічної діяльності // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2017. № 3. С. 378–388. (Web of Scince) <http://doi.org/10.21272/mmi.2017.3-35>
62. Карінцева О.І. Реструктуризація національної економіки України в умовах сталого розвитку: Монографія. Суми: Університетська книга, 2018. 349 с. <http://lib.sumdu.edu.ua/library/DocumentDescription?docid=SuSDU.BibRecord.722817>
63. Карінцева О.І. Структура національної економіки в контексті концепції сталого розвитку [Електронний ресурс] // Економіка: реалії часу. 2018. № 1 (35). С. 71-78. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2018/No1/71.pdf>
64. Карінцева О.І. Оптимальна структура національної економіки, як запорука стійкого розвитку держави // Проблеми економіки. 2018. № 1 (35). С. 62-68. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-62_68.pdf
65. Кубатко О. В. Інвестування в людський капітал як фактор зростання конкурентоспроможності підприємства / О. В. Кубатко, Ж. С. Пронікова // Механізм регулювання економіки. — 2013. — № 3. — С. 92–99.
66. Кубатко О. В. Особливості підходів «сильної та слабкої сталості» як напрямів в екологобалансованого розвитку регіонів / О. В. Кубатко // Економіка і держава. – 2009. – № 12. – С. 67 – 70 .

67. Кубатко О. В. Економіка ЄС та Україна: потенціал торгової співпраці та розвитку / О. В. Кубатко, Т. В. Пімоненко. – Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга», 2019. – 160 с.
68. Кубатко О. В. Інноваційний розвиток підприємств в умовах економічної нестабільності / О. В. Кубатко, Ю. О. Омеляненко // Механізм регулювання економіки. – 2015. – № 2. – С. 54–60
69. Кубатко О. В. Основи європейської економіки та торгової політики: навчальний посібник / О. В. Кубатко, Т. В. Пімоненко. – Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга», 2019. – 80 с.
70. Кубатко О.В. Діяльність підприємства у світлі синергетики/ Л.Г. Мельник, О.В. Кубатко // Вісник Сумського державного університету. Серія: економіка. – 2005. – №10 (82). – С. 117–124.
71. Кубатко О.В. Екологічні інновації як джерело флуктуацій енергоефективного розвитку національної економіки. /О.В. Кубатко //Маркетинг та менеджмент інновацій – 2016. – № 4 С. – 365 - 376.
72. Кубатко О.В., Акуленко В.Л., Іскаков А.А. Розвиток виробничого потенціалу машинобудівних підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища /О.В. Кубатко, А.А. Іскаков //Механізм регулювання економіки. – 2015. – № 3. С. 43-51.
73. Мельник Л.Г., Кубатко А. В. Научный подход к определению экологического следа, как индикатора устойчивого развития на уровне региональных экономик . Механізм регулювання економіки. 2009, №1, С. 194–202.
74. Мельник Л.Г. “Зелена” енергетика як провідна ланка “зеленої” економіки: досвід Європейського Союзу / Л.Г. Мельник, О.І. Карінцева, І.Б. Дегтярьова // Енергоефективність та енергозбереження: економічний, техніко-технологічний та екологічний аспекти: колективна монографія / за заг. ред. П.М. Макаренка, О.В. Калініченка, В.І. Аранчій. - Полтава: ПП "Астроя", 2019. - С. 85-91. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74057>
75. Методи оцінки екологічних втрат : монографія / За ред. Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева. - Суми, 2004. - 288 с.
76. Мотиваційні механізми дематеріалізаційних та енергоефективних змін національної економіки : монографія / за заг. ред. доктора екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2016. – 368 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80197>
77. Підприємство, торгівля та біржова діяльність : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. І. М. Сотник, д.е.н., проф. Л. М. Таранюка. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2018. – 572 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>
78. Проривні технології в економіці і бізнесі (досвід ЄС та практика України у світлі III, IV і V промислових революцій) [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Л. Г. Мельник, Б. Л. Ковальов, Ю. М. Завдов’єва

- та ін.; за ред. Л. Г. Мельника та Б. Л. Ковальова. – Суми : СумДУ, 2020. – 180с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>
- 79.Тарасенко С.В., Харченко М.О. Практичні аспекти екологоорієнтованого розвитку підприємств на основі формування нематеріальних активів (мова оригіналу - українська) [Текст] / С.В. Тарасенко, М.О. Харченко // Механізм регулювання економіки. — 2009. — № 4, Т. 1. — С. 241-244. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3539>
- 80.Харченко, М. О. Наукові основи обґрунтування підвищення еколого-економічної ефективності економічних систем [Текст] : автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.06 - економіка природокористування та охорони навколишнього середовища / М. О. Харченко. - Суми : Сумський державний університет, 2008. - 20 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/327>
- 81.Харченко М.О., Карінцева О.І., Тарасенко С.В., Дяченко А.В. Промислова політика як фактор у системі управління економічною безпекою регіону з позиції формування екологічних бар'єрів // Управління інноваційною складовою економічної безпеки : монографія у 4-х томах / за ред. д.е.н., професора Прокопенко О.В. (гол. ред.), к.е.н., доцента Школи В.Ю., к.е.н. Щербаченко В.О. Суми: ТОВ «Триторія», 2017. Т. II. С. 229-240 <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66707>
- 82.Харченко М.О., Карінцева О.І., Тарасенко С.В. Економічна основа векторів дематеріалізації та енергоефективності в процесах розвитку економіки // Мотиваційні механізми дематеріалізаційних та енергоефективних змін національної економіки: монографія; за заг. ред. Доктора екон.наук, проф. І. М.Сотник. Суми: Університетська книга, 2016. С. 33-38 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80197>
83. Харченко М.О., Тарасенко С.В., Дяченко А.В., Юрко Р.Ю. Особливості розвитку ринків в 21 сторіччі: тенденції світу та України // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2017. № 4. С. 115-120. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/68375> 10.21272/1817-9215.2017.4-19
84. Харченко М.О., Карінцева О.І., Панченко А.А. Теоретичні підходи до визначення поняття “структура національної економіки” // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2017. № 3. С. 146--154. https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/media/attachments/2020/03/04/_3_2017.pdf
85. Харченко М.О. Управління витратами у системі стратегій "контролю" та "ризик" суб'єкта господарювання [Текст] / О.І. Карінцева, М.О. Харченко, С.В. Тарасенко // Механізм регулювання економіки. – 2016. – № 4. – С. 1-12. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66359>

86. Харченко М.О. Ефективність використання лізингу в сучасних умовах [Текст] / О.І. Карінцева, М.О. Харченко, С.О. Кальченко // Механізм регулювання економіки. - 2016. - № 3. - С. 97-106. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/4959>
87. Харченко М.О., Пономарьова Г.С. Формування ціни в умовах ризику та невизначеності// Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених імені професора Балацького О. Ф. "Економічні проблеми сталого розвитку" / за заг. ред.: Т.А. Васильєвої, О.В. Шкарупи – Суми: Сумський державний університет, 2019. – С.187-188 <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/75222>
88. Харченко М.О., Карінцева О.І., Кальченко С.О. Науково-методичні засади використання лізингу як способу формування капіталу в підприємстві // Економічні проблеми сталого розвитку [Текст]: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених "Економічні проблеми сталого розвитку", присвяченої пам'яті професора Олега Балацького (м. Суми, 23–27 квітня 2018 р.) / за заг. ред. Т.А. Васильєвої, Г.О. Швіндіної. - Суми: СумДУ, 2018 – Ст. 29-32 <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/70420>
89. Харченко М. О. Передумови формування інноваційної економіки [Текст] / М. О. Харченко, В.В. Гаврилова // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-технічної конференції студентів, аспірантів і молодих, присвяченої 80-річчю від дня народження професора Олега Балацького, м. Суми, 21-25 квітня 2017 р. / за заг. ред.: Т.А. Васильєвої, Г.О. Швіндіної. – Суми: СумДУ, 2017. – С. 73-75. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/64313>
90. Харченко М. О. Управління витратами як спосіб оптимізації виробництва [Текст] / М. О. Харченко, О.Ю. Семенко // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-технічної конференції студентів, аспірантів і молодих, присвяченої 80-річчю від дня народження професора Олега Балацького, м. Суми, 21-25 квітня 2017 р. / за заг. ред.: Т.А. Васильєвої, Г.О. Швіндіної. – Суми: СумДУ, 2017. – С. 75-76. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/6430>
91. Харченко М. О., Дегтярьова І.Б. Стратегія підприємства: Конспект лекцій для студ. спец. 076 "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність" денної та заочної форм навчання. – Суми : СумДУ, 2016. – 80 с.
92. Чортюк, Ю.В. Еколого-економічний механізм управління логістичною системою торговельно-підприємства (+Авторизований доступ) [Текст] : Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / Ю.В. Чортюк. - Суми :СумДУ, 2010. - 210 с.<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/15824>

93. Чорток, Ю.В. Екологічна стратегія логістичної діяльності / Ю. В. Чорток // Регіональний збірник наукових праць з економіки: «Прометей» / Донецький економіко-гуманітарний інститут МОН України; інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк: ДЕГІ, 2007. – – Вип. №2 (23). – С. 226-229
94. Чорток, Ю.В. Логістичні стратегії та логістичні процеси на торговельних підприємствах [Текст] / Ю.В. Чорток, А.В. Євдокимов, А.О. Родимченко // Сталий розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал / ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва» ПП «Інститут економіки і технологій підприємництва». – 2012. – Вип. 1 (11). – С. 246-249.
95. Чорток, Ю.В. Теоретические подходы к эколого-экономическому обоснованию дематериализации экономики [Текст] / Ю.В. Чорток, А.С. Гончаренко // Внешнеэкономическая деятельность и обеспечение экономической безопасности. - №1(2). – 2013. – С. 82-86. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/33966>
96. Економіка и бизнес: учебник / под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника, д.э.н., доц. А. И. Каринцевой. – Сумы : Университетская книга, 2018. – 608 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80201>
97. Dehtyarova, I. B.; Kubatko, O. V. (2013) Green economy and sustainable development: the vision of economists. Mechanism of Economic Regulation, N. 2, p. 106-112
98. Nakobyan, N., Khachatryan, A., Vardanyan, N., Chortok, Y., & Starchenko, L. (2019). The Implementation of Corporate Social and Environmental Responsibility Practices into Competitive Strategy of the Company. Marketing and Management of Innovations, 2, 42-51. <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.2-04>
99. Karintseva O.I. Scientific and methodological approach to the evaluation of the potential of types of economic activities // Економіка і регіон. 2018. № 1 (68). С. 110-117. <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/1022/855>
100. Karintseva O.I. Theoretical base of Ukrainian economic structure // Механізм регулювання економіки. 2017. № 4. С. 183-191. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/68721>
101. Karintseva O., Hens, L., Shkarupa O., Kharchenko M. Integral assessment of national economy sustainable development // International Journal of Environmental Technology and Management, 2018 Vol.21 No.5/6, pp.306 – 318. (SCOPUS) <https://dx.doi.org/10.1504/IJETM.2018.100588>
102. Kharchenko M.O., Shkarupa O.V. Integrated assessment of environmental costs of national economy: A case study // International Journal of Ecological Economics and Statistics Volume 38, Issue 3, 2017, Pages 43-50. (SCOPUS) <http://ceser.in/ceserp/index.php/ijeec/article/view/4965>

103. Kharchenko M., Karintseva A., Shkarupa O. Economic Restructuring of Ukraine National Economy on the Base of EU Experience // Reducing Inequalities Towards Sustainable Development Goals: Multilevel Approach / Edited by Medani P. Bhandari and Shvindina Hanna. River Publishers, 2019. 298 p. P. 161-184. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/78918>
104. Kharchenko M.O. Economic and Social Challenges of Disruptive Technologies in Conditions of Industries 4.0 and 5.0: the EU Experience [Текст] / L. Melnyk, I. Dehtyarova, O. Kubatko, M. Kharchenko // Механізм регулювання економіки. - 2019. - №4. - С. 32-42.
105. Kharchenko M.O. Prerequisites for the industrial policy formation of the country in conditions of transition to the sixth technology revolution [Internet source] / O.I. Karintseva, A.V. Dyachenko, S.V. Tarasenko, M.O. Kharchenko // Economic Processes Management: International Scientific E-Journal. - 2018. - № 4. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77646>
106. Kharchenko M., Kozlova D. The Importance of Cost Classification as a Main Process of Cost Accounting // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених імені професора Балацького О. Ф. "Економічні проблеми сталого розвитку" / за заг. ред.: Т.А. Васильєвої, О.В. Шкарупи – Суми: Сумський державний університет, 2019. – С.183-184 <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/75222>
107. Kharchenko M., Kovalov Y., Solovyova M. Management of investment attractiveness of the enterprise // STABICONsystems – 2018: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (26 – 28 квітня 2018 р., м. Суми). Ст. 115-117
108. Kubatko O.V. Tolok T. S., Edefejimue H. O. Almashaqbeh Ismail Y. A., Investments in Renewable Energy for Smart Grid Technology Development. Механізм регулювання економіки. – 2019. - № 2. – С. 97 - 105 http://mer.fem.sumdu.edu.ua/index.php?cmd=view_article&article_id=562&issue_id=41
109. Melnyk L., Kubatko O. The impact of green-innovations on environmental quality and energy resource consumption/ International economic relations and sustainable development : monograph. / edited by Dr. Of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D. in Economics T. Kurbatova. – Ruda Śląska : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium, 2017. – 272 p
110. Melnyk Leonid, **Iryna Dehtyarova**, Kubatko O.V. (2019) Sustainable Development Strategies in Conditions of the 4th Industrial Revolution: The EU Experience River Publishers Series in Chemical, Environmental, and Energy Engineering Reducing Inequalities Towards Sustainable Development Goals: Multilevel Approach. Editors: Medani P. Bhandari, Akamai University, Hawaii, USA; Sumy State University, Ukraine. Shvindina Hanna, Sumy State University, Ukraine. ISBN: 9788770221269. e-ISBN: 9788770221252. Pp. 243-258

111. Chortok, Yulija; Yevdokymova, Alona; Serpeninova, Yuliya Journal of Environmental Management and Tourism Volume IX, Issue 5 (29) (2018). – P. 1011-1018 DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.9.5\(29\).13](https://doi.org/10.14505/jemt.9.5(29).13)